

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI TƏHSİL NAZİRLİYİ
AZƏRBAYCAN DÖVLƏT İQTİSAD UNİVERSİTETİ

Kafedra “İqtisadiyyat və İşlətmə”

TƏSDİQ EDİRƏM

“ ” 2017

BURAXILIŞ İŞİ ÜZRƏ VERİLMİŞ TAPŞIRIQ

**“Türk Dünyası İşlətmə” fakültəsinin Biznesin
İdarəedilməsi (İşletmə) ixtisası üzrə**

təhsil alan tələbəsi Yolçuyev Kemal İsa

(adı, soyadı, atasının adı)

Diplom işinin rəhbəri Örg. Gör. Ebilxan İsayev Şirin

(adı, soyadı, atasının adı, elmi adı və dərəcəsi)

1. İşin mövzusu Hane Halkının Finans Eğitimi ve Finansal Okuryazarlık Düzeyleri Üzerine Bakü'de Bir Araştırma

Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti tərəfindən təsdiqlənsin

“ _____ ” _____ 2017 il No

2. Tələbənin sona yetirdiyi işin kafedraya təhvil müddəti: 8 ay

3. İşin məzmunu və həcmi (izahı, hesabı və eksperimental hissəsi, yeni təhlilə ehtiyacı olan müəssisələr) Özet, Giriş, Birinci bölüm, İkinci bölüm, Üçüncü bölüm, Sonuç, Kaynak

4. Buraxılış işi üçün lazımi materiallar

- 1) ALTINTAŞ, Kadir Murat, **Bireysel Yatırımcılar Açısından Finansal Okuryazarlığın Önemi**, İstanbul: Türk Sigorta Enstitüsü Vakfı Yayınları, 2008.
- 2) BERK Niyazi, **Finansal Yönetim**, Bilim Teknik Yayınevi, İstanbul, 1990.
- 3) CAMPBELL, Mary A.B. “**A Phenomenological Study of Family Influence on Millennial College Students’ Money Beliefs and Behaviors**” Iowa State University, 2007.
- 4) CHEN, Haiyang ve Ronald P. Volpe. “An Analysis of Personal Financial Literacy Among College Students” **Financial Services Review**, 1998.
- 5) COLE, Shawn, T. Sampson ve B. Zia. “**Financial Literacy, Financial Decisions, and the Demand for Financial Services: Evidence from India and Indonesia**” Harvard Business School, (working paper), 2009.
- 6) HATİPOĞLU Zeyyat, **İşletme Finansı**, Net Er Matbaası, İstanbul, 1986.
- 7) LUSARDĞ, Annmaria. “Financial Literacy: An Essential Tool for Informed Consumer Choice” **Joint Center for Housing Studies**, Harvard University, 2008.
- Retirement Preparedness: Evidence and Implications for Financial Education” **Business Economics**, January, 2007.
- 8) TEMİZEL Fatih , Fatih Bayram, “Finansal Okuryazarlık: Anadolu Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma “ , **C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt 12, Sayı 1, 2011

9) KORKMAZ Turhan, Ali Ceylan, **Sermaye Piyasası ve Menkul Değer Analizi**, 6.baskı, Ekin Yayın Evi, Zonguldak, 2012.

10) ROBB, Cliff A. “College Students and Credit Card Use: The Effect of Personal Financial Knowledge on Debt Behavior”(Yayımlanmamış Doktora Tezi), University of Missouri-Columbia, 2007.

5. Qrafik materiallarının siyahısı dəqiq göstəricilərlə (vacib cədvəl, çertyojlar, yaxud qrafiklər, nümunələr və s.) 16 cədvəl

6. Buraxılış işi üzrə məsləhətçinin soyadı, adı, atasının adı, elmi adı və dərəcəsi (diplom işinin ona aid olan hissəsini göstərməklə)

7. Buraxılış işinin təqdimi üzrə təqvim planı:

—

Sıra No	İşin hissələrinin adı Qurtarma faizi yetirilmə) müddəti	İşin yerinəyeterilməsi	(yerinə
---------	--	------------------------	---------

-
1. Bölüm (Ekim 2016 – Aralık 2016)
 2. Bölüm (Ocak 2017 – Mart 2017)
 3. Bölüm (Nisan 2017-Mayıs 2017)

Buraxılış işinin rəhbəri _____
imza

Məsləhətçi _____
imza

Tapşırığı imza üçün qəbul etdim _____
(tələbənin imzası)

Tapşırığın qaytarılması tarixi “ _____ ” _____ 2017-ci il

Qeyd 1. Buraxılış işi üzrə verilmiş tapşırıq 2 nüsxədən ibarətdir. Nüsxənin biri tələbəyə verilir, ikincisi kafedrada qalır.
2. Hazırlanmış buraxılış işini tapşırıqla birlikdə tələbə DAK təqdim edir.

BURAXILIŞ İŞİNİN PLANI

BİRİNCİ BÖLÜM

TEMEL FİNANS KAVRAMLARI VE LİTERATÜR TARAMASI

- 1.1. Finans Kavramı
 - 1.1.1. Temel Finans Kavramları
 - 1.1.2. Finansal Sistemdeki Önemli Kurumlar
 - 1.1.3. Finansal Kurumların İşlevleri

İKİNCİ BÖLÜM

FİNANSAL OKURYAZARLIK KAVRAMI VE TARİHSEL GELİŞİMİ

- 2.1. Finansal Okuryazarlık Kavramı
 - 2.1.1. Finansal Okuryazarlığın Tanımı
 - 2.1.3. Finansal Okuryazar Olabilme Koşulları
 - 2.1.4. Finansal Okuryazarlığın Geliştirilmesi
 - 2.1.5. Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Artırılmasının Yararları
 - 2.1.6. Finansal Okuryazarlığın İşlevleri
- 2.2. Finansal Eğitim

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

- 3.1. Araştırmanın Önemi
- 3.2. Araştırmanın Amacı
- 3.3. Araştırmanın Kısıtları
- 3.4. Araştırmanın Kapsamı
- 3.5. Araştırmada Kullanılan Analiz Yöntemleri
- 3.6. Araştırma Sonuçlarının Değerlendirilmesi
- 3.7. Bulgu Ve Değerlendirme

SONUÇ VE ÖNERİLER

KAYNAKÇA

Ek 1

AZERBAYCAN CUMHURİYETİ EĞİTİM BAKANLIĞI
AZERBAYCAN DEVLET İKTİSAT ÜNİVERSİTESİ
TÜRK DÜNYASI İŞLETME FAKÜLTESİ
İŞLETME

LİSANS BİTİRME TEZİ

HANE HALKININ FİNANS EĞİTİMİ VE FİNANSAL
OKURYAZARLILIK DÜZEYLERİ ÜZERİNE BAKÜ'DE BİR
ARAŞTIRMA

HAZIRLAYAN
YOLÇUYEV KEMAL
1317.01030

BAKÜ 2017

AZERBAYCAN CUMHURİYETİ EĞİTİM BAKANLIĞI
AZERBAYCAN DEVLET İKTİSAT ÜNİVERSİTESİ
TÜRK DÜNYASI İŞLETME FAKÜLTESİ
İŞLETME

LİSANS BİTİRME TEZİ

HANE HALKININ FİNANS EĞİTİMİ VE FİNANSAL
OKURYAZARLILIK DÜZEYLERİ ÜZERİNE BAKÜ'DE BİR
ARAŞTIRMA

HAZIRLAYAN

YOLÇUYEV KEMAL

1317.01030

DANIŞMAN

Örg.Gör.EBİLXAN İSAYEV

BAKÜ2017

İÇİNDEKİLER

TUTANAK.....	i
ÖZET	iv
TABLolarLISTESİ.....	v
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM TEMEL FİNANS KAVRAMLARI

1.1. Finans Kavramı	4
1.1.1. Temel Finans Kavramları	4
1.1.2. Finansal Sistemdeki Önemli Kurumlar	6
1.1.3. Finansal Kurumların İşlevleri	7
1.2. Finansal Okuryazarlık ile İlgili Çalışmalar.....	9

İKİNCİ BÖLÜM FİNANSAL OKURYAZARLIK KAVRAMI VE TARİHSEL GELİŞİMİ

2.1. Finansal Okuryazarlık Kavramı	11
2.1.1. Finansal Okuryazarlığın Tanımı	11
2.1.2. Finansal Okuryazar Olabilme Koşulları	13
2.1.3. Finansal Okuryazarlığın Geliştirilmesi	15
2.1.4. Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Artırılmasının Yararları	16
2.1.5. Finansal Okuryazarlığın İşlevleri	18
2.2. Finansal Eğitim	19
2.2.1. Finansal Eğitim Gereksinimi	20
2.2.2. Finansal Eğitimin İşlevi ve Amacı	22
2.3. Finansal Davranışlar	26
2.4. Finansal Okuryazarlığın Tarihsel Gelişimi	31

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
AZERBAJCAN'DA FİNANSAL OKUR YAZARLIK ALAN
ARAŞTIRMASI BAKÜ ÖRNEĞİ

3.1. Araştırmanın Önemi.....	33
3.2. Araştırmanın Amacı	34
3.3. Araştırmanın Kısıtları	34
3.4. Araştırmanın Kapsamı	35
3.5. Araştırmada Kullanılan Analiz Yöntemleri	35
3.6. Araştırma Sonuçlarının Değerlendirilmesi	36
3.7. Bulgu Ve Değerlendirme.....	36
3.7.1. Araştırmaya Katılanların Demografi Bilgileri.....	36
3.7.2. İkili Karşılaştırmalı Ki-Kare testi Analizi.....	39
3.7.3. Katılımcıların Eğitim Durumu ile Meslek Durumuna İlişkin Analizi....	41
3.7.4. Katılımcıların Eğitim Durumu İle Finansal Kayıtları Saklama Durumuna İlişkin Analiz	42
3.7.5. Katılımcıların Eğitim Durumu İle Finansal Durumu Yönetme Başarısına İlişki Analiz.....	43
3.7.6. Katılımcıların Eğitim Durumu İle Finansal Haberleri Takip Etmesine İlişkin Analiz.....	44
3.7.7. Katılımcıların Eğitim durumu ile Aylık gelir durumuna ilişkin Analiz.....	49
3.7.8. Katılımcıların Eğitim Durumu ile Aylık Bütçe Yapmasına İlişkin Analiz	50
3.7.9. Katılımcıların Aylık Bütçe Yapması İle Finansal Okuryazarlık Seviyesine İlişkin Analiz.....	51
3.7.10. Katılımcıların Finansal Okuryazarlık Düzeyi İle Finansal Durumu Yönetme Durumuna İlişkin Analiz.....	52
3.7.11. Finansal Okuryazarlık Düzeyi İle Temel Bankacılık Hizmetler Kullanmasına İlişkin Analiz	54
3.7.12. Emeklilik Hayatında Refah Yaşayabilmek Ve Finansal Okuryazarlığın Artırılmasına Yönelik Yapılan Faktör Analizi.....	54
SONUÇ VE ÖNERİLER	56

KAYNAKÇA	58
Ek 1.Finansal Okuryazarlık Anket Formu.....	60

ÖZET

Finansal okuryazarlık, gündelik yaşamda kullanılan finansal enstrümanların seçiminde bilgi temelli kararlar verebilmeyi sağlayan yeterlilik düzeyini ifade etmektedir. Finansal okuryazarlık, aynı zamanda uzun vadeli birikim ve yatırıma dönük kararlarda finansal farkındalığı temel alır. İnsanların kazançlarını, gelirlerini, birikim ve yatırımlarını düzgün değerlendirip, bütçelerini yönetebilme becerisi olarak tanımlanabilen finansal okuryazarlık kavramı, karmaşık finansal karar alma süreçleri ve bireylerin bu konuda aldıkları kararların ekonomik sisteme etkileri bilgisi doğrultusunda, gerek ülke gerekse dünya ekonomisi açısından hayati öneme sahiptir. Gündelik hayatta alışverişten kredi kullanıma kadar birçok farklı alanda finansal araç ve uygulamaların artması ve karmaşıklaşması, bireylerin sağlıklı finansal kararlar verebilmesi için finansal okuryazarlığı gerekli, önemli görmektedir. Finansal okuryazarlık, aynı zamanda uzun vadeli birikim ve yatırıma dönük kararlarda finansal farkındalığı ele alır. Bireylerin temel bankacılık hizmetlerinden yararlanması, kredi ve türevlerini kullanması, geleceğe yönelik birikim ve yatırımlar yapması, yeni teknolojiye dayalı olarak finansal hizmetlerden yararlanması, finansal okuryazarlık düzeyinin yükselmesine bağlı olarak gelişebilir.

Anahtar Kelimeler: Finansal Farkındalık, Finansal Davranışlar, Finansal Eğitim, Finansal Okuryazarlık, Finansal Bilgi

TABLULAR LİSTESİ

TABLO 1. Katılımcılara Ait Sosyo-Demografik Özellikler.....	29
TABLO 2. İkili Karşılaştırmalı T-testi SPSS Çıktısı.....	31
TABLO 3. Katılımcıların Eğitim Durumu ile Meslek Durumu Arasındaki İlişki.....	33
TABLO 4. Katılımcıların Eğitim Durumu İle Finansal Kayıtları Saklama Durumu Arasındaki İlişki.....	34
TABLO 5. Katılımcıların Eğitim Durumu İle Finansal Durumu Yönetme Başarısı Arasında İlişki.....	35
TABLO 6. Katılımcıların Eğitim Durumu İle Finansal Haberleri Gazetelerden Takip Etmesi Arasında İlişki.....	36
TABLO 7. Katılımcıların Eğitim Durumu İle Finansal Haberleri Kitaptan Takip Etmesi Arasındaki İlişki.....	37
TABLO 8. Katılımcıların Eğitim Durumu İle Finansal Haberleri Dergiden Takip Etmesi Arasındaki İlişki.....	37
TABLO 9. Katılımcıların Eğitim Durumu İle Finansal Haberleri Televizyondan Takip Etmesi Arasındaki İlişki.....	38
TABLO 10. Katılımcıların Eğitim Durumu İle Finansal Haberleri İnternetden Takip Etmesi Arasındaki	39
TABLO 11. Katılımcıların Eğitim Durumu İle Aylık Gelir Durumu Arasındaki İlişki.....	40
TABLO 12. Katılımcıların Eğitim Durumu İle Aylık Bütçe Yapma Arasındaki İlişki.....	41
TABLO 13. Katılımcıların Eğitim Durumu İle Finansal Okuryazarlık Seviyesi Arasındaki İlişki.....	42
TABLO 14. Katılımcıların Finansal Okuryazarlık Düzeyi İle Finansal Durumu Yönetme Arasındaki İlişki.....	43
TABLO 15. Faktörlerin dağılımı.....	44
TABLO 16. Faktör Analizi ile Açıklanan Toplam Varyan.....	45

GİRİŞ

Finansal bilgi düzeyinin düşük olması bireyleri finansal kararlar alırken zorlaştırmaktadır. İşletmelerde finansal kararları finans veya muhasebe yöneticileri alırken hanehalkında bu kararlar genellikle ebeveynler tarafından alınmaktadır. Ebeveynleriyle birlikte yaşayan öğrenciler için bu kararlar hayatlarının belirli noktalarına kadar karşılımlarına çıkmamaktadır. Birçok öğrenci için üniversite, hayatlarında ilk kez özgürlüklerine kavuşmayı temsil etmektedir. Bu özgürlük finansal kararları da bir bakıma kendi başlarına almak anlamına gelmektedir. Bireyler gerek gündelik yaşamda gerekse uzun dönemli planlarda ev bütçesi hazırlamaktan emeklilik planlarına, çocukların eğitim masraflarından yatırım yapmaya kadar finansal kararlar almak durumundadır. Dünyada yaşanan küresel finansal kriz, giderek değişen piyasa koşulları, toplumun demografik yapısındaki değişimler, finansal okuryazarlık konusunu gündeme getirmektedir. Son yıllarda finansal okuryazarlık konusu devletler, politikacılar, bankalar, ekonomistler ve eğitimciler gibi birçok farklı grup tarafından sıkça gündeme getirilmektedir. Günden güne karmaşıklaşan finans dünyası ile karşı karşıya olan genç neslin finansal bilgi düzeylerinin yetersiz olması finansal okuryazarlık konusunda yetkililerin endişelerinin artmasına neden olmaktadır. Finansal bilgi düzeyinin düşük olması bireyleri finansal kararlar alırken zora düşürmektedir. İşletmelerde finansal kararları finans veya muhasebe yöneticileri alırken hanehalkında bu kararlar genellikle ebeveynler tarafından alınmaktadır. Ebeveynleriyle birlikte yaşayan öğrenciler için bu kararlar hayatlarının belirli noktalarına kadar karşılımlarına çıkmamaktadır. Birçok öğrenci için üniversite, hayatlarında ilk kez özgürlüklerine kavuşmayı temsil etmektedir. Bu özgürlük finansal kararları da bir bakıma kendi başlarına almak anlamına gelmektedir.

Önemi artmakta olan finansal okuryazarlık kavramının toplumdaki etkinliğini artırabilmek için bu konudaki ihtiyaçlara uygun eğitim programlarının geliştirilmesi gereği ortaya konulmaktadır. Yüksek lisans tezinin konusu, Finansal Okur Yazarlığın Sosyal Ekonomik Önemi Üzerine Bir Araştırma'dır. Finansal okuryazarlık, bireyin finansı anlayabilme becerisidir. Daha açık bir ifadeyle, bireyin daha etkin finansal kararlar alması için sahip olması gereken finansal bilgi ve yeteneklerdir. Bu konu bireylerin tasarruflarını yönetebilmeleri için yeterli mali bilgiye sahip olmaları, kredilerini yönetebilmeleri, yatırımlarını değerlendir-ebilmesi ve yapılan araştırmayı bilimsel açıdan yorumlamak ve değerlemek için seçilmiştir. Eğitim programlarının geliştirilebilmesinin ön gereyi eğitim ihtiyaçlarının boyutu ve içeriğinin hazırlanmasıdır. Belirlenen ihtiyaçlar toplumun farklı kesimlerinde değişik biçimlerde ortaya çıkabilmektedir. Bu nedenle hedef kitlenin sınırlarının belirlen-mesi ve bu topluluğun gereksinimlerinin ortaya konulması, incelenmesi, üzerinde sıkıca durulması gereken bir iş olarak değerlendirilmektedir.

Tez konusunun temel amacı, bireylerin temel düzeyde finansal okuryazarlık durumlarının ve buna bağlı olarak finansal durumu yönetme konusunda gösterdiği davranışların belirlenmesidir.

Konunun önemi, bilimsel bir çalışmanın kuramsal, kavramsal, yöntem ve uygulama olmak üzere teze bir şekilde katkı sağlayabileceği bilinmektedir. Çalışmanın sonuçları bireylerin finansal okuryazarlıkla ilgili bilgi düzeyinin ne durumda olmasını, finansal durumu yönetme başarısını ,eğitim konusunda bir programa ihtiyaç duyup duymayacaklarının belirlenmesi ile önem taşımaktadır. Tez konusunun tamamen finansa yönelik olması ve bireylerin de konuyla ilgili çok fazla bilgiye sahip olmamaları nedeniyle araştırma sınırlı olmuştur.

Bu tezde konu, bilimsel yazma ve çalışma yöntemleri çerçevesinde ele

alınmış; kanıtlılık, açıklık, nesnellik, tümlük gibi ilkelere uygun olarak ele alınmıştır.

Bu çalışma, giriş ve sonuç kısımlar dışında üç bölümden ibarettir. Çalışmanın ilk bölümünü oluşturan birinci bölümde, finansal kurumlar, finans kavramı ve piyasaları açıklayan kavramlar araştırılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise, finansal okuryazarlığın kapsamı, tanımı, işlevleri, finansal eğitim ve finansal davranışları tanımlayan, açıklayan ve birbirleriyle olan ilişkilerini değerlendiren bilgiler yer almaktadır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde, çalışmanın amacı, araştırmanın hangi kişi ve kurumlara yararlı olabileceğini ortaya koyan çalışmaların önemi, araştırmacıdan kaynaklanmayan çalışmanın sınırlılıkları yer almaktadır. Aynı zamanda araştırmayı desenleyen araştırma modeli, kullanılan analiz yöntemleri, kapsamı, araştırma verilerinin toplanması, verilerin çözümü ve yorumlanmasına ilişkin bilgiler yer almaktadır. Sonuç kısmında ise tez çalışmasından elde edilen veri ve bilgiler ile değerlendirmelere yer verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

TEMEL FİNANS KAVRAMLARI VE LİTERATÜR TARAMASI

1.1. FİNANS KAVRAMI

1.1.1. Temel Finans Kavramları

Finans kavramı Fransızca'dan türeyen bir kelime olup sözlükte, “para, mal, mali işler” gibi anlamlara gelmektedir. Finans fon ve sermaye sağlamaya yönelik etkinliklerdir. Finans işlemleri ihtiyaç duyulan fonları sağlamak ve ya atıl fonları en iyi şekilde değerlendirmekle de sınırlı değildir. (Tuncer, 2007:336)

Finans; ihtiyaç duyulan fonların uygun şartlarda sağlanması ve etkin bir şekilde kullanılmasıyla ilgili faaliyetlerdir. Kişilerin veya kurumların maddi gelir elde etmeleri, yatırım yapmaları ve zaman içinde bu yatırımları değerlendirmeleridir. İşletme ve ekonominin ortak dalıdır.

(Korkmaz, Ceylan 2012: 43.)

Fonların, fon fazlası olanlardan fon eksiği olanlara aktarılmasını sağlayan mekanizmalardır. Başka bir deyişle, bir ekonomide bir yanda fazla veya kullanılmayan parası (fonu) olan kişi ve kuruluşlar varken, diğer yandan da yatırım yapmak veya başka amaçlarla para veya fona ihtiyacı olan kesimler olabilir. Bir ekonomide fon fazlasını fon eksiği olan kesimlere aktarma işlerini düzenleyen sistem finansal piyasalar olarak adlandırılır. Başka bir deyişle, bir ekonomide bir yanda fazla veya kullanılmayan parası (fonu) olan kişi ve kuruluşlar varken, diğer yandan da yatırım yapmak veya başka amaçlarla para veya fona ihtiyacı olan kesimler olabilir. (Tuncer , Ayhan, Varoğlu, 2007:366.)

Piyasa: alıcı-satıcı ve alım satıma konu olan şeylerin oluşturduğu ortamdır. Para piyasasının temeli ticari bankalardır. Bir diğer ifade ile para piyasasında fon alış verişini düzenleyen temel araçlar veya kuruluşlar ticari bankalardır. (Tuncer, Ayhan, Varoğlu, 2007:367)

Reel piyas :mal ve hizmetlerin alınıp satıldığı piyasalardır.

Sermaye:bir ticaret işinin kurulması ve yürütülmesi için gereken anapara veparaya çevrilebilir malların tamamı olarak isimlendirilir. Sermaye piyasası yatırımcılar , tasarruf sahipleri ve bunlar arasındaki fon akımını sağlayan aracı kurumlar ve bankalar, yatırım ortaklıkları gibi aracı ve yardımcılarından oluşan, modern finansman sistemidir.(Korkmaz,Ceylan, 2012:43)

Sermaye piyasasının işleyişini sağlayan temel kuruluşlar menkul kıymetlerin halka arzına aracılık yapan “menkul kıymet yatırımşirketleri” ve halka arz edilen yani satılan menkul kıymetlerin ikinci elden satılması için alışveriş ortamını ve ya piyasasını oluşturan “menkul kıymet borsaları”dır.(Tuncer, Ayhan, Varoğlu,2007:367)

Finansal sistemin ana unsurları şunlardır:

- Tasarruf sahipleri (fon arz edenler)
- Tüketiciler ve yatırımcılar (fon talepedenler)
- Finansal aracı kurumlar (fon akımınaaracılıkedenler)
- Yatırım ve finansman araçları
- Hukuki ve idari düzenleyiciler (finansal piyasaların çalışma ilkelerini, kurallarını belirleyen ve denetimlerini gerçekleştiren kurumlar)

Belirtilen fonlar iki türlü eldeedilmektedir. Bu fonlar hem öz kaynaklardan hem de yabancı kaynaklardan elde edilmektedir. Eğer bu fonlar yabancı kaynaklardan temin edilirse, bu kaynağı temin edenlerin yönetime katılma, sorumluluk taşıma, kar etme ve ya etmeme riskini alma gibi görevleri bulunmamaktadır. Fakat özkaynaklar ile fon ihtiyacı karşılanırsa, öz kaynak sağlayanların yönetime katılma, kar veya zarara ortakolma, pay oranında sorumluluk taşıma gibi görevleri mevcuttur.

(Berk,2008:3.)

1.1.2. Finansal Sistemdeki Önemli Kurumlar

Finansal kurumlar, reel ve finansal piyasalarda hareket etmekte olan paranın dağıtılmasına aracılıkta bulunurlar. Bir ekonomide finansal sistemin temel işlevi tasarrufların yatırımlara dönüşmesini sağlamaktır. Aslında bir tasarruf sahibi finansal sistemden bir yatırım aracı satın aldığı anda farkında olarak ya da olmayarak bir başkasının ihtiyacını karşılamış olur. Örneğin, kar elde eden bir şirketin tahvilini almış bir tasarruf sahibi, hem belirli aralıklarla gelir elde eder hem de şirketin yeni yatırımlarına kaynak sağlamış olur. Bir taraf için yatırım aracı olarak alınan bir finansal ürün, diğer taraf için finansman aracıdır. Yatırım aracı olarak satın alınan ürünlerin büyük bir kısmı finansal aracı kurumlar yoluyla hall edilir. Bu kurumlar borç verenle borç alan arasında ilişki kuran, onlara aracılık eden kurumlardır. Uzmanlık alanı ve sunduğu hizmetler itibarıyla farklılık gösteren bir çok finansal aracı kurum vardır.

Merkez Bankası; para politikalarından sorumlu olarak bir ülkenin ya da birliğin banka kurumudur. Merkez bankası siyasi müdahalelerden uzak, yasalarla çalışan ve bağımsız olan bir yapıdır, öyle de olması gereklidir. Bu tür yapılaşmayı sağlayan ise ekonomileri gelişmiş, zengin ülke örnekleridir. Bu bankalar, banknot çıkarmak, bankaları gözetim ve denetim altında tutmak, ekonomide para ve kredi politikasını yürütmek, devletin hazinedarlığını yapmak, ulusal paranın değerini korumak, hazineye ve bankacılık sistemine kredi vermek gibi çok çeşitli görevler üstlenmektedir.

Ticaret Bankaları; her türlü mevduatları toplayarak müşterilerine çeşitli hizmetler verirler. Böylelikle hemkendilerinin kar elde etmesini sağlarlar hem de müşterilerinin ihtiyaçlarını giderirler. İşlemlerini topladıkları mevduatlarla yaptıkları için bu tür bankaların diğer adı da mevduat

bankalarıdır.

Ticari bankalar; yatırım danışmanlığı, portföy işletmeciliği, piyasalarda alım – satımaracılığı, sigorta işlemleri gibi birçok alanda da faaliyet gösterirler. Ticaret bankaları genellikle birey ve kurumların kısa süreli fon ihtiyaçlarının karşılandığı kurumlar olup, tüm ülkelerde en yaygın bankacılık türüdür. Ülke genelinde faaliyet gösterirler. Faiz karşılığı borç aldıkları parayı daha büyük bir faiz oranı ile borç verirler. Hem de vergi, fatura, trafik cezası ve benzeri ödemelerden para transferlerine uzanan bir çok alanda hizmet verirler.(Şarlak,2012:11)

Yatırım Bankaları:Yatırım bankacılığı; özel ve kamu sektör şirketlerine uzun vadeli kredi sağlayarak, ticari faaliyetlerinin devamını sağlar. Bunu ise menkul kıymet ihraç ederek gerçekleştirir. Yani kendilerine uzun vadeli kaynak sağlamak isteyen işletmeler için tasarruflarını menkul kıymetlerle değerlendirmek isteyen yatırımcılar arasında alışveriş yapılmasını sağlar. İşletmeler tarafından çıkarılan hisse senetleri ve tahviller ile devlet tahvillerini halka sunarlar. (Şarlak,2012:12)

1.1.3. Finansal Kurumların İşlevleri

Gelişmiş ülkelerde, aileler, işletmeler ve hükümetler için finansal işlemleri yerine getiren finansal aracılardır. İşletmeler, finansal olan ve olmayan olmak üzere iki grupta incelenebilir. Finansal olmayan işletmeler araba, bilgisayar gibi ürünler üreterek üretim sektöründe veya taşımacılık, elektrik-su, bilgisayar programcılığı gibi hizmetler sağlayarak hizmet sektöründe çalışırlar. Finansal işletmeler ise, ticari bankalar, yatırım bankaları, kredi birlikleri gibi mevduat kabul eden kurumlar olabileceği gibi sigorta şirketleri, yatırım şirketleri gibi prim veya katılma payı alan finansman kurumlarıdır.

Finansal aracılardaki ekonomiye sağladıkları en önemli katkı, fon akışını düzenli ve ucuz olarak tasarruf sahiplerinden son kullanıcılara veya projelerini finanse etmek isteyen girişimcilere aktarmaktır. Finansal

kurumlar, finansal amaçlı girişimler olup, aşağıda sıralanan hizmetleri müşterilerine sunmaktadır.(Korkmaz, Ceylan,2012:63)

1.Finansal varlıkların değişimi işlemi ile ilgilenirler. Örneğin; ticari bankalar mevduat toplar; topladıkları mevduatlar ile kredi verir veya devletlerin ya da şirketlerin çıkarmış olduğu tahvil, hisse senedi, bono gibi varlıklara yatırım yaparlar.

2. Müşteriler hesabına ve kendi hesaplarına finansal varlıkları değiştirirler.

3. Piyasa katılımcılarına yatırım tavsiyelerinde bulunurlar.

4.Parapolitikalarının uygulanmasında aracılıkta bulunurlar.

5. Kredi dağıtımı ve refah transferini sağlarlar.

6.Müşteri hesabına finansal varlıkların değişimini etmek

7.Kendi hesaplarına finansal varlıkların değişimini yapmak

8. Küçük yatırımcılar için yatırım yapabilecekleri miktarda araç sağlayarak yüksek getiri elde etme ve sermayeyi tabana yayma imkanı sunarlar.

Finansal aracılar, bir çok kişi için çekici olmayan finansal varlıkların şeklini veya içeriğini değiştirmek ve kendi sorumlulukları altına almak suretiyle, sundukları hizmetleri, daha genişkullanıcı kitlesinin tercih etmesini sağlarlar. Finansal varlıklardaki bu tür değişim, aşağıda belirtilen beş fonksiyondan ibarettir.(Korkmaz, Ceylan,2012 : 64.)

1. Vade aracılığı: Genelde yatırımcılar uzun vadeli borç verme ya da mevduat yatırma konusunda isteksizdirler. Finansal aracılar uzun vadeli alacakları kısa vadeli borca çevirerek bu problemi çözerler. Böylece örneğin ticari bankalarda yatırımcıların yatırdığı kısa vadeli mevduatlar uzun vadeli kredilere dönüşebilmektedir. Vade aracılığı sayesinde yatırımcılar çeşitli vadelerden fon alıp fon verebilirler. Ayrıca uzun

vadeli borç veren kişilere daha yüksek faiz kazancı sağlanılarak uzun vadeli yatırımların da önü açılmış olur.

2. Çeşitlendirme yoluyla riskin azaltılması: Yatırım şirketleri çeşitli araçlara yatırım yaparak bireysel ve küçük yatırımcıların sınırlı olarak yapabilecekleri yatırım alternatiflerini genişletirler ve daha iyi kazançlar elde ederler. Finansal araçlar, riskli varlıkların yanında risksiz varlıklar da tutarak yatırımcıların riskalma iştahına göre çeşitlendirme derecesi farklı portföyler kurarlar.

3. Kontrat maliyetlerinin ve bilgi alma sürecinin azaltılması: Aracı kurumlar bünyesinde uzman kişiler çalıştırdıkları için standart kontratları rahatlıkla hazırlayabilmekte ve karmaşık işlemleri ise daha çabuk şekilde tamamlama bilmektedirler. Bazı yatırımcıların bu işlemleri yapabilmek için boş vakti olsa da, profesyonel ve kurumsal yatırımcılar açısından kontrat maliyetlerinin azaltılması çok önemlidir. Ayrıca finansal varlıklar konusunda bilgi alma süreci de bu araçlar sayesinde çok kolaylaşmaktadır.(Korkmaz, Ceylan,2012:65.)

Maliyetlerin Düşürülmesi – ticari bir bankada veya yatırım kurumunda çalışan uzmanlar, finansal varlıkların analizi ve yönetilmesi konusunda eğitilmiş kişilerdir. Finansal araçların, uzman kişileri istihdam etmeleri maliyetleri düşürücü bir etki yapar.(Korkmaz, Ceylan,2012:65.)

Ödeme Mekanizması Fonksiyonu – ödemeler nakit para yerine, çek, kredili mevduat hesabı, kredi kartı ve elektronik fon transferi gibi araçlarla yapılmaktadır.(Korkmaz, Ceylan,2012 :66.)

1.2. FINANSAL OKURYAZARLIK İLE İLGİLİ ÇALIŞMALAR

Finansal okuryazarlık, Finansal okuryazarlık, tüketicinin paranın kullanımında ve yönetiminde bilgiyle değerlendirme yapmasını ve finansal araçların seçiminde etkili ve rasyonel kararlar verebilmesini sağlayan yeterlilik düzeyidir.

Serbest piyasa ekonomisinin yaygınlık kazanması finansal okuryazarlığın önemini hızla arttırmıştır. Finansal okuryazarlığın öneminin artmasında etkili faktörlerden bir tanesi kavramın üç boyutlu yapısıdır. Tasarruf, yatırım ve finansal dolandırıcılığı kapsayan bu yapı kavramın çok yönlü ilgi görmesine yol açmaktadır. Finansal okuryazarlık düzeyinin yükseltilmesi bir yandan davranışsal eğilimlerin yol açtığı hataların azaltılmasına böylece bireylerin kendi durumlarına uygun finansal kararları almasına yardım ederken, diğer yandan iletişim ve bunun getirdiği kaldıraç etkisi ile düzenleyici otoritelerin daha güçlü bir konuma gelmesini sağlamaktadır. Bugün bankaya maaşınız yatıyorsa banka kartı veya kredi kartı kullanıyorsanız, birikim, yatırım yapıyorsanız siz de finansal sistemin içindesiniz demektir. Finansal sistemin içinde yer alan her tüketici, finansal hizmetleri en doğru şekilde kullanmayı bilmelidir. Bugün kredi kartı kullandığı halde asgari ödemenin ne anlama geldiğini bilmeyen birçok tüketici var. Diğer yandan finansal hizmetleri yanlış kullanan ve örneğin, birikim için yeterli gelire sahip olduğu halde biriktiremiyorum diyen bireylerin sayısı yoğunlukta. Tüm bunların sebebi finansal cehalettir. Bu bağlamda örnekleri çoğaltabiliriz. Tüketicilerin finansal anlamda bilgili ve doğru kararlar almaları ancak finansal okuryazarlık yeterliliğiyle mümkün olabiliyor. Finansal okuryazarlık bireylere sağladığı katkının yanısıra ülke ekonomisine sağladığı katkıyla da oldukça önemli bir yer tutuyor.

İKİNCİ BÖLÜM

FİNANSAL OKURYAZARLIKKAVRAMI VE TARİHSEL GELİŞİMİ

2.1. FİNANSAL OKURYAZARKLIK KAVRAMI

Finansal okuryazarlık, genel olarak insanların finansal hizmet ve ürünler hakkında bilgi sahibi olmasını, bu bilgilerini kullanarak doğru ve verimli kararlar alabilmesini ifade etmektedir. Kavramsal olarak ise finansal okuryazarlık içinde bilme, anlama, öğrenme, yorum yapma, seçim yapma, karşılaştırma yapma, sonuç alma gibi bazı işlemler içermektedir.

2.1.1. Finansal Okuryazarlığın Tanımı

Finansal Okuryazar Olmak İsteyen Kişiler Nelere Dikkat Etmelidir?

- Gelirin bir kısmı mutlaka tasarrufa ayrılmalı,
- Harcamalar yazılarak ödeme planı yapılmalı,
- Kesinlikle gelirden fazla harcama yapılmamalı,
- Finansal planlar uzun vadeli ve gerçekçi olmalı,
- Bütçe planı senelik yapılmalı,
- Hanedeki harcamalar kontrol altına alınmalı,
- Çocuklar da ev bütçesini konuşulurken konuya dahil edilmeli,
- Maddi durumumuz ne olursa olsun tasarruflu olmayı bir alışkanlık haline getirmeliyiz.

Tasarruf yapmanın aslında bir yönetici yeteneği olduğunu unutmamız gerekiyor. Harcamaları yönetebilmek, kendi isteklerimizi kontrol altına alabilmek basit gibi görünse de aklımıza bile gelmeyen ürün ve hizmetlere harcama yapabiliyoruz. Bu nedenle finansal okuryazarlık eğitimleri ile tasarruf ve yatırımın kilit noktalarını öğrenmemiz mümkün.

Tasarruf yapmak uzun vadeli ülke ekonomisine de katkı sağlayan bir eylemdir. Gereksiz harcamalardan kaçınılarak tüketim toplumundan, bilgi, ekonomi ve teknoloji toplumuna geçmek mümkün. Bugün gelişmiş ülkelere baktığımız da kişisel ve kurumsal anlamda tasarruf fonları oluşturduklarını, emeklilik planlarının güncel olduğunu, her türlü materyal için geri dönüşüm sistemlerinin olduğunu görüyoruz. Bizler de, bu yolda ilerlemek için kendi hanemizden başlamalıyız.

Noctor ve diğerlerinin (1992) yaptıkları tanım finansal okuryazarlık hakkında bilinen en eski tanımlardan biridir. Yazarlara göre finansal okuryazarlık bireylerin paralarını yönetirken bilinçli değerlendirmeler yapabilmesi ve efektif kararlar alabilmesidir .(Isha Goel and S.Ram Khanna 2013: 338)

Schagen ve Lines (1996) bu kavramın finansal planlama, problem çözme, karar verme olmak üzere üç ana yetenek üzerine kurulu olduğunu belirtmiştir.Yazarlar finansal okuryazar birinin para yönetiminin ana kavramlarını anlayabileceğini, finansal kurumların, sistemlerin ve servislerin çalışma şekilleri hakkında bilgi sahibi olacağı ve finansal konuların yönetiminde etkinliğe ve sağlamlığa ortam hazırlayabilecek tutuma sahip olacağını ileri sürmüşlerdir. Amerika’da yürütülen finansal okuryazarlık programı olan JumpStart ise finansal okuryazarlığı “Bireyin yaşamı boyunca finansal güvenliği için, finansal kaynaklarını etkin bir biçimde kullanabilmesi ve bunu sağlayabilecek bilgiyi elde edebilme yeteneği” şeklinde tanımlamaktadır.(PACFL,2008:35.) Bu tanımın ayrıntıları değerlendirildiğinde, finansal okuryazar olabilmek için bilgi birikiminin gerekli olduğu ve finansal kararlar almada etkin davranabilme yeteneği öne çıkmaktadır. Mason ve Wilson, finansal okuryazarlığı şöyle tanımlamaktadır: “Bir bireyin, finansal kavramların farkında olarak, karar vermede gerekli olan bilgileri elde etme, anlama ve değerlendirmesi-dir”.

Finansal kararları biçimlendire bilmek için bilgi kaynakları ve bu bilgiyi sağlayabilecek teknoloji ve olanakları kullanmak gerekmektedir. Toplumda yaşamını devam ettiren bireyler, temel düzeyde finansal kavramlara aşina olmak, basit ekonomik hesaplamaları yapabilmek bütçeden harcamalarına kadar parasını yönetebilmek zorundadır. Bu zorunluluk özellikle düşükeğitim grupları ve kadınlar açısından hayati önemdedir. Finansal okuryazarlık bireylerin sermaye piyasalarına katılımından bireysel emeklilik planlarına kadar, finansal kararlarını vermede etkili olabilmektedir.(Lusardi, 2008:1.)

Lusardi, finansal okuryazarlığı, temel finansal okuryazarlık ve gelişmiş finansal okuryazarlık olarak ayırmaktadır. Faiz oranları hakkında yorum yapabilme, enflasyonun etkilerini algılayabilme, risk kavramını ve çeşitliliğini algılayabilmeyi temel finansal okuryazarlık içinde değerlendirirken; hisse senedi piyasası, fonlar, bono fiyatları ve faiz oranları ile ilgili hesaplamaları gelişmiş finansal okuryazarlık kapsamında değerlendirmektedir.(Lusardi,2008:2-7.)

2.1.2. Finansal Okuryazar Olabilme Koşulları

Finansal okuryazar olabilmek için temel düzeyde finansal kavram ve ürünlere, uygulamalara ilişkin bilgi sahibi olmalıdır. Bireylerin finansal okuryazar olabilmesi için gereken kavramlar hakkında bilgi sahibi aşağıda verilmektedir: (PACFL,2008: 36-37)

- Nakit akım sürekliliği ve yönetimi sağlama
- Sermaye piyasası sistemi ve finansal kurumlar
- Kaynaklar ve öncelikleri göz önüne alarak harcama planı yapma
- Önemli durumlar için fon oluşturma ve nedenleri
- Ev sahibi olma ve ev kiralama karar süreci

- Çeşitli finansal riskleri tanıma ve tanımlama
- Hırsızlık ya da finansal sahtekarlık gibi durumlara karşı önlem almak
- Temel yatırım araçları, risk ve getiri ilişkisi, doğru zamanda doğru nedenlerle yatırım yapma
- Bireysel emeklilik ve emeklilik planlama
- Ölüm, sakatlık gibi beklenmedik durumlara ilişkin plan ve sigorta.

(Fikret , Temizel ,Özdemir,2011: 116)

Toplumda finansal okuryazarlık düzeyinin düşük olması, birçok farklı nedene dayanmaktadır. Bu nedenler arasında, finansal ihtiyaçlara ilişkin genel farkındalığın az olması, farklı finansal ürünlerin performansı ve varlığı konusunda bilginin az olması ve finansal ürünler ve hizmetlere ilişkin bilginin nereden ve nasıl temin edileceği konusunda yetersiz bilgi sahibi olunması öne çıkmaktadır. Bu nedenler bir anlamda finansal okuryazarlığın neden toplumu ilgilendiren ve bireylerin gereksinim duyduğu bir alan olduğunu açıklamaktadır.(Mason,veWilson,2005:7) Finansal okuryazarlık için bireylerin finansal bilgilerinin artırılması önerilmektedir.

Finansal kapasite kavramı temel düzeyde, kişinin parasını yönetebilmesini, orta ve uzunvadeli plan yapabilmesini, paranın yönetimindeki risk ve yararları algılaya bilmesini, finansal ürünleri tanımasını, finansal ürün ve hizmetlere ilişkin bilgileri hangi kaynaklardan temin edeceğini, uygun zamanda uygun finansal kararlar alabilmeyi, finansal ürünlerin verimli ve etkin biçimde kullanma bilmesini kapsamaktadır. Bununla da tüketicilerin bireysel birikimlerini yönetirken finansal kurumlarla olan bilgi farklılıkları ortadan kalkmış olacaktır.

2.1.3. Finansal Okuryazarlığın Geliştirilmesi

Finansal okuryazarlığın geliştirilmesi için temel düzeyde bazı özelliklerin kazanılması ya da kazandırılması gerekmektedir:

- Sayılara yakın olma ve bilgi teknolojilerini kullanabilme,
- Paranın çeşitli formları olan kredi ve borç kartlarını kullanabilme ve mantığını anlama,
- Finansal bilgi ve önerileri anlayabilme, sorgulayabilme, değerlendirebilme,
- Tüketici hak ve sorumluluklarına ilişkin bilgi sahibi olma,
- Finansal ihtiyaçların çözümünde uygun kanalların risk ve getirilerini hesaplayabilme.(Mason ve Wilson,2005 :6)

Finansal okuryazar olmama yalnızca bireylerin kendi sorunları olarak görülmemekte, aynı zamanda ulusal finans sorunu olarak da belirmektedir. Öyleki, birikim, tasarruf yapma alışkanlığının topluma kazandırılmamış olması, iflas ve haciz gibi finansal sektörü sekteye uğratabilecek olayların artması, bir sorundur.(Reyes, Ramon L. 2006:82)

Bu nedenle finansal okuryazarlığın, sosyoekonomik statü, yaş ve cinsiyet gibi ayrımlar olmadan tüm toplumu kapsamaması ve bunun geleceği de düşünerek eğitim kurumlarına yayılması gerekmektedir. Bu duruma ek olarak finansal piyasaların gittikçe karmaşıklaşması, bireylerin finansal kararlar alırken daha fazla bilgiye gereksinim duymasına yol açmaktadır. Bireylerin finansal konularda alacağı yanlış kararlar hem bireyi hem de finansal piyasaları olumsuz etkileyebilecektir. Finansal okuryazarlığın geliştirilmesinde eğitim kurumlarından yararlanılabileceği gibi, medyadan ve çeşitli sivil toplum örgütlerinden de yararlanılabilir. Medyada finansal okuryazarlığı geliştirecek programlar, yayınlar

yapılırken, bilgiyi topluma ulaştıracak çeşitli kampanyalar düzenlenebilir.(Haiyang Chen ve Ronald P. Volpe 1998:106.)

2.1.4. Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Artırılmasının Yararları

Finansal okuryazarlık, gerek bireysel gerekse kurumsal uygulamaları içeren bir alandır. Örneğin çalışma ve istihdam alanı ile ilgili olarak işletmelerin, çalışanlarının sosyal güvenlik ve emeklilik ödemeleri ile ilgili planlamalar yapması gerekirken bireylerin ev bütçelerinin dengelenmesi konusunda planlamalar yapması gerekmektedir. Her iki durum,farklı ölçekte olsa da finansal okuryazarlığın alanı içinde olan bilgileri gerektirmektedir. Finansal okuryazarlığın sağladığı bilgi birikimi olmazsa, bu durum hem bireylere hem de topluma karşı potansiyel riskler oluşturabilir. Ekonomi akademisyenlerinin sıklıkla belirttiği, tasarruf ve birikim alışkanlıklarının yeterince yerleşmemiş olmasından dolayı alışkanlıklarının yeterince yerleşmemiş olmasından dolayı dışkaynaklara olan bağımlılığı bu duruma bir örnektir.(Chen, ve Volpe,1998: 107-108)

Aileler için finansal planlama, gelecek kaygılarının azaltılması için önemli bir adımdır. Bu adıma göre,yeterli sigorta sözleşmelerine sahip olmak, uygun bir emeklilik planı oluşturmak ve düzenli bir biçimde birikim yapmak gerekmektedir. Mittra ise, 6 temel finansal planlamanın yaşam boyu katkı sağlayacağını belirtmektedir. Buna göre, risk yönetimi planlaması, bütçe uygulaması, vergi ödemeleri planlaması, yatırım planlaması, emeklilik ve emlak planlaması finansal kararlara göre yön almaktadır.(Shockey, Susan 2002:33)

Belirtilen finansal planlamalar, finansal uygulamalara dönüşmezse, bir takım risk ve zararlar ortaya çıkabilir. Finansal hizmetlerin ve ürünlerin toplumda tüketiciler, bireyler tarafından tanınması, bilinmesi, bu ürün ve hizmetlere ilişkin bir talebin oluşmasını sağlayabilir. Finansal hizmet

ve ürünlerin tanınması için başvurulabilecek yollardan bir tanesi de finansal okuryazarlıktır.

Finansal okuryazarlığın tüm topluma yayılması çabasının yerine daha belirli bir hedef kitleye yayılmasının daha etkili olacağı şeklinde görüşler bulunmaktadır .(Cole, Shawn, T. Sampson 2009:3.)

Finansal okuryazarlığın geliştirilmesi ile bireylerin kazanacağı bazı donanımlar arasında, aile bütçesi, vergi, kredi, finansal planlama ev alma,tasarruf ve yatırım yapma, eğitim giderlerini yönetme, emeklilik planlaması gibi konular yer almaktadır. Finansal sistem hakkında daha fazla bilgi sahibi olma aynı zamanda finansal risklerden daha fazla korunmayı sağlayabilmektedir. Ancak, öncelikle hedeflenmesi gereken, bireylerin finansal piyasalara ilişkin temel düzeyde bilgi sahibi olmalarını sağlamaktır. Finansal sistemin derinliği ve büyüklüğünü genişletmek amacıyla firmaların, sivil toplum kuruluşlarının ve hükümetlerin, finansal davranışların belirleyicisi olarak finansal okuryazarlığı teşvik etmesi beklenmektedir. Finansal okuryazarlığın geliştirilmesi bireysel bazda, birikim sağlamak, riskleri minimize etmek, ekonomik dengesizlikleri azaltmak gibi avantajlar sağlayabilir. İngiltere’de 1997 yılında kurulan Finansal Servisler Otoritesi (Financial Services Authority), iki temel stratejiyi göz önüne alarak politika üretmektedir. Bunlardan birisi, finansal okuryazarlık için eğitim, diğeri ise, tüketici bilgi ve tavsiyesidir. Finansal okuryazarlık için eğitim, bireylerin finansal durumlarını başarılı bir biçimde yönetebilmesi, finansal piyasalara ilişkin temel düzeyde bilgi sahibi olma amaçlarını gözetirken, tüketici bilgi ve tavsiyesi ise, bağımsız ve tarafsız bilgi sağlanarak finansal planlar yapmada tüketicilere yardımcı olmayı amaçlamaktadır. Finansal okuryazarlık ile bireylerin finansal bilgileri kullanabilmesi ve anlayabilmesi hedeflenirken, tüketici bilgi ve tavsiyesi ile kaliteli ve verimli bilgiyi geliştirmek hedeflenmektedir.(Mason ve Wilson,2005: 5)

Finansal okuryazarlık her ne kadar toplumun tümkesimleri için gereklilik arzetsede, araştırmalar, düşük finansal okuryazarlık düzeyine sahip bireylerin aynı zamanda düşük eğitim ve düşük gelir düzeyine sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Bu nedenle finansal okuryazarlık ile sosyo-ekonomik durum arasında güçlü bir ilişki bulunmaktadır. Bu durum ailelerin çocuklarına verecekleri finansal okuryazarlık düzeyini de etkileyebilmektedir. (Annamaria Lusardi ve Olivia S. Mitchell, 2007: 39)

2.1.5. Finansal Okuryazarlığın İşlevleri

Finansal okuryazarlığın geliştirilmesi, mevduat, yatırım ve sigorta gibi araçlara olan güvenin artmasına katkı sağlayabilir. Tüketicilerin bilgilendirilmiş olarak finansal işlerini ve işlemlerini serbest piyasa koşullarında güvenle yürütmelerinde ve finansal kurumların etkin çalışabilmesinde finansal okuryazarlığın önemi bulunmaktadır. Bu konunun daha geniş bir biçimde ele alınması tüketicilerin finansal farkındalık içinde olmasını gerektirmektedir. Bu nedenle, bireysel finansal bilgi, yetenek, tutum ve davranışların, seçilecek uygun finansal araç ve ürünlerin yönetiminde işlevi bulunmaktadır. Bu finansal bilgi içinde finansal terimler, kavramlar ve en temel düzeyde bireysel ya da aile bütçesinin yönetimi konusunda temel yetenekler yer almaktadır. Finansal okuryazarlık eğitimi bu konuda tüketicilere yardım eden, uygun finansal kararlar alabilmesini sağlayan, yasal düzenleme ve politikalardan haberdar olarak tüketicinin korunmasını sağlayan bir işlev taşımaktadır. (Habschick, Marco, B. Seidl 2007:25)

En temel bankacılık işlemleri olan mevduat hesabı açtırma, kredi kartı kullanma, tüketici kredisi kullanma, bireysel emeklilik hesabı açtırma ya da hayat sigortası yaptırma gibi işlemler bile toplum içinde uygulamada sorunlara yol açabilmektedir. Bunun yanında daha karmaşık sistematiği olan finansal ürünlerin varlığı, yeni teknolojiler, son dönemde yaşanan finansal krizler, finansal kurumlara olan güvenin azalması, toplumda

kaygı düzeyini artırabilmektedir. Bu nedenlerden dolayı finansal okuryazarlık eğitimine önem verilmesi hem rekabetçi ve iyi çalışan bir piyasa için hem de bireylerin doğru ve realist finansal kararlar verebilmesini sağlamak açısından yaşamsal önemdedir. Finansal eğitim ile sağlanabilecek yararlar arasında, finansal ürün ve kavramların anlaşılmasını sağlamak; doğru ve bilgiye dayalı finansal kararlar verebilme güven ve yeteneğini geliştirmek; finansal koruma ve refahın sağlanmasında gereken etkin önlemleri alacak eylemleri gerçekleştirmek bulunmaktadır. (Habschick, Marco, B. Seidl ve J. Evers, 2007 : 29)

2.2. FİNANSAL EĞİTİM

Finansal eğitim, bireylerin finansal kavramlara, ürünlere ve süreçlere ilişkin farkındalık kazandığı; risk ve fırsatları bilgilenme yoluyla algıladığı, bireysel ve doğru kararlar alabilmesini sağlayan süreci ifade etmektedir. (OECD, 2005: 13)

Finansal eğitim, beraberinde, bireylerin karar ve seçimlerinde bilgi, veri kullanmasını, finansal kavram ve terimlere aşina olmasını, finansal ürün ve konularda tercih yapmasını içermektedir. Finansal eğitim tüketici koruma gibi bir amaca doğrudan hizmet etmese de, dolaylı olarak finansal tüketicilerin yasal düzenleme ve uygulamalardan haberdar olmasını sağlayabilir. Finansal eğitimin önemi, toplumda yaşanan demografik, ekonomik ve pazar değişiklikleri nedeniyle artmaktadır. Finansal araçların ve finansal piyasaların da giderek karmaşıklaşması, finansal eğitimi gerekli hale getirmektedir. Yaşam sürelerinin uzaması nedeniyle bireylerin daha uzun emekli yaşamı sürmesi olasılığı, emeklilik yaşamının daha refah içinde geçmesi beklentilerini doğurmaktadır. Bu beklentiler nedeniyle çalışma yaşamında birikim ve yatırım yapmak kaçınılmaz olmuştur. İşte tüm bu gerekçeler, bireylerin finansal eğitim sürecinden geçmesini zorunlu kılmaktadır. (OECD, 2005 :10)

Finansal eğitim programı okullarda öğrencilere yönelik içerikler oluşturularak verilebilir. Ancak bunun yanında finansal eğitim konusunda düzenlenmiş web siteleri, broşürler ve medyakampanyaları gibi alternatif erişimkanalları kullanılmalıdır. Bunun yanı sıra finansal eğitimi destekleyici broşürler, dergiler, rehber kitaplar gibi yayınlar, finansal tüketicilerin ulaşabileceği ücretsiz telefon hatları, iyi düzenlenmiş web siteleri, kamusal eğitimpanelleri ve konferanslar düzenlenebilir. OECD, finansal eğitimprogramları için üç önemli başlık belirlemiştir. Bunlar: emeklilik yaşamı için yatırım ve birikim, kredi ve borçların üstesinden gelebilme, banka dışı kalanları (yastıkaltı para, kayıt dışı parasal işlemler) finansal sisteme bağlama.(OECD,2005: 12, 14)

Artan işçi sınıfı ve maliyetleri nedeniyle devletlerin sosyal sigorta emeklilikleri konusunda sıkıntı yaşamaları, kredi kartları konusunda tüketicilerin giderek artan borç yükü ve bankacılık işlemlerinin giderek elektronik ortamdaki yapılması nedeniyle herkesin bankacılık sistemi içinde yer alması zorunluluğu, yukarıda bahsedilen başlıkların açılımıdır.

2.2.1. Finansal Eğitim Gereksinimi

Finansal eğitimin gerekliliğini ve önemini ortaya koyan faktörler şöyle sıralanabilir:

□ Finansal ürünlerin karmaşıklığı: Faiz oranlarından, tahvil, bonoya kadar değişik finansal enstrümanların finansal piyasa içinde değerlendirilmesi, tüketicilerin karar vermelerini zorlaştırmaktadır.

□ Finansal ürünlerin giderek artan sayısı: Bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişimiyle finansal ürünlerin ve ürünlere ulaşımın oldukça kolaylaşması, yatırım tercihlerinde zorluklar oluşturmaktadır.

□Yaşam sürelerinin uzunluğu: Kimya ve sağlık sektöründe yaşanan gelişmeler bireylerin yaşam sürelerinin daha uzun vekaliteli olmasını sağlamaktadır.

□Emeklilik düzenlemelerinde değişiklikler: Devletlerin sağladığı emeklilik ol-anakları dışında bireysel emeklilik primi ödeme ya da bu primleri farklı finansal enstrümanlar yoluyla değerlendirme, daha refah bir emeklilik yaşamı arzusu içinde olmayı beraberinde getirmektedir.

□Düşük finansal okuryazarlık düzeyi: Özellikle düşük eğitilmiş, düşük gelirli sınıfların finansal okuryazarlık düzeyinin düşük olması, finansal piyasalar için bir sorun olarak görülmektedir .(OECD, 2005:11-12)

Finansal eğitim, tüm yaş ve gelir gruplarından insanlara katkı sağlayabilmektedir. Finansal eğitim, işe yeni başlamış bir yetişkinin gelir ve giderlerini bütçeleme yaparak kontrol altında tutmasına, ailelerin gelecek yaşamlarını düşünerek birikim ve yatırım yapmasına ve çocuklarının iyi bir eğitim almasına, finansal risk ve getirilerin farkında olarak finansal kararlar almaya yardım edebilir. İhtiyaç ve bu ihtiyaçları giderme yollarını bilen tüketiciler ise, ekonominin verimli çalışmasına yol açmaktadır. Böylece finansal piyasalarda rekabetin gelişmesi, yenilikçi ürün ve hizmetlerin piyasaya sunumu kolaylaştırır. Amerika'da konut sektöründe yaşanan kriz sonrası, mortgage kredisi alarakev sahibi olanların büyük çoğunluğunun, faizlerin artması durumunda ödemelerinin de artacağı konusunda bilgisiz olduğu ortaya çıkmıştır. Bu nedenle finansal cehalet olarak adlandırılabilir finansal okuryazarlık düzeyi düşüklüğü yalnızca gelişmemiş değil, gelişmiş ülkelerin de sorunu olarak ortaya çıkmaktadır.

Amerika'da yapılan araştırmalar, bireylerin büyük çoğunluğunun kredi kartı borcunun tamamını ödemediğinde ne kadar faiz ile borcunu ödeyeceği konusunda bilgisinin olmadığını ortaya koymaktadır.(The

Economist Nisan,2008)Bu bilgisizliği, cehaleti ortadan kaldırabilecek yöntemlerden birisi olarak finansal eğitim önerilmektedir. (Tressel, T. 2003: 8)

2.2.2.Finansal Eğitimin İşlevi ve Amacı

Finansal eğitimin amacı yalnızca finansal tüketicilerin finansal kavram ve uygulamalara ilişkin farkındalığını artırmak değil, aynı zamanda iyi desenlenmiş ve hedef kitlesine ulaşan ve sonuçlarının finansal piyasa açısından değerlendirilebildiği uzun vadeli bir program oluşturmaktır. Böylelikle finansal piyasaların sağlıklı çalışabilmesi ve finansal tüketicilerin risk ve getirilerin farkında olarak finansal iyilik içinde olması sağlanabilir. Finansal eğitim ve başarı arasında pozitif bir korelasyonun olduğu belirtilebilir. Finansal eğitim alan bireylerin finansal kararlarında başarılı olmaları ve buna bağlı olarak finansal davranışlarını değiştirebilmeleri beklenmektedir. Finansal okuryazarlık ile varlıklı olmak ve bilişsel düzeyde yeterli olmak arasında olumlu bir ilişki olduğu söylenebilir. Ancak, finansal okuryazarlık ile eğitim arasında sistematik bir ilişki olduğunu söylemek zordur. Bu durum eğitilmiş ve varlıklı bireylerin de finansal okuryazarlık eğitimine ihtiyaç duyabileceğini ortaya koymaktadır .(Cole, Sampson ve Zia,2009:11)

Finansal okuryazarlık eğitim programları son dönemde başta gelişmiş ülkeler olmak üzere çeşitlenerek artmaktadır. Bu eğitim programlarında önem verilen birincil hedef kitle çocuklar ve genç yetişkinler olmaktadır. Bunun nedeni olarak ise, bu günün çocuklarının yarın birer yetişkin olarak ekonomi içinde yer almalarıdır. Finansal okuryazarlığın neden gerekli olduğu üzerine çeşitli araştırmalar yapılmaktadır. Bu araştırmaların belirlediği ortak sonuçlar içinde finansal dağıtım kanallarının çoğalması, finansal piyasalarda yaşanan deregülasyon, yeni finansal ürünlerin gelişmesi ve bu ürünlerin gelişme dinamikleri ve son olarak da

finansal piyasalarda giderek artan miktarda enformasyon ve bilginin yer alması olarak belirtilebilir.(Habschick, Seidl ve Evers,2007:5)

Finansal piyasalarda bilginin asimetrik dağılımı da finansal okuryazarlığın tüm topluma ulaşan düzeyde verilmesi gerekliliğinden biri olarak değerlendirilebilir. Finansal uzmanlara ulaşmak herkes için olanaklı olmasa da, temel düzeyde finansal okuryazarlığın sağlanması, bireylerin pazar koşullarında daha etkin finansal okuryazarlığın sağlanması, bireylerin pazar koşullarında daha etkin davranmasını sağlayabilecektir.Finansal okuryazarlık, finansal eğitimi gerektirdiği için, bu eğitim sonunda bireylerin finansal farkındalık düzeyinin artacağına inanılmaktadır.(Habschick, Seidl ve Evers,2007: 10)

Bankada bir mevduat hesabı açtırıp parasını bankaya yatıran bir birey, bununla birlikte bankanın sunduğu kredi, kredi kartı gibi finansal uygulamalara erişim sağlayabilecektir. Böylece hem finansal sistemin gelişmesi ve kayıt altına alınması olanaklı hale gelecekken hem de bireylerin refahı için bir adım atılmış olacaktır. Finansal okuryazarlığı geliştirecek eğitim programlarının tasarlanmasında, uluslara ve kültürlere göre farklılık gösteren koşullara dikkat edilmesi, ihtiyaçlar ve boşlukların iyi değerlendirilmesi, açık ve gerçekçi politikalar uygulanması, hedef kitleyi öncelik sırasına göre belirlemek, verimlilik ve yararlılık esaslarını gözetmek önem taşımaktadır. Bunun yanında hükümetin ve finansal kurumların bilgi akışı konusunda titizlik göstermesi, finansal eğitim konusunda sivil toplum örgütleri, özel ve yerel kurumlardan faydalanma yoluna gitmesi gerekmektedir.

Finansal okuryazarlık eğitimleri için kullanılabilir araçlar ise, ilk ve orta öğretim kurumlarında başlayabilecek eğitimler, iyi hazırlanmış içerikler,yaşam boyu öğrenmeyi kapsayacak bir öğretim, medya ve farklı kanalların kullanılarak basit ve çekici mesajların yayınlanmasıdır.(Seliha Seçil Bayram, 2010:18)

Finansal okuryazarlık eğitimi programları için ölçme ve değerlendirme süreçleri önemlidir. Programın uygulanmadan önce ve program uygulandıktan sonra finansal davranışların nasıl değiştiğini, finansal okuryazarlık eğitiminin amacına ne kadar ulaşabildiği değerlendirmek programların başarısı için önemli bir kriterdir. Özellikle yoksul gruplara uygulanan ve mikrokredi uygulamaları kapsamında yer alan bireylere uygulanan programların, bu grupların ekonomiye katılmaları sürecinde ne kadar etkisi olduğunu saptamak gerekmektedir.

Finansal eğitim programlarının geliştirilmesinden önemli motivasyonlardan biri, temel düzeyde finansal okuryazar olmama durumudur. Finansal ürün ve hizmetlerin arz edildiği bir piyasa içinde bu hizmet ve ürünleri tüketecek, kullanacak bireylerin varlığı bir gereksinimdir. Bu nedenle, bireylerin etkin ve etkili karar verme süreçlerinde finansal okuryazar olmalarını sağlayacak eğitim, finansal eğitim olarak değerlendirilmektedir.

Finansal piyasalarda son dönemde yaşanan krizlerde gerek bireylerin yeterli düzeyde finansal okuryazar olmamaları etkili olurken, gerekse uzmanların finansal ürünleri olduğundan farklı pazarlamaları etkili olmuştur. Bu nedenle dünyanın çeşitli ülkelerinde finansal okuryazarlığı geliştirecek merkezler kurulmuş ve çalışmalar geliştirilmiştir. Bu merkez ve çalışmalar içinde örneğin, Amerika’da Finansal Okuryazarlık Merkezi (Financial Literacy Centre), İngiltere’de Para Yönetimi Kurulu (Money Management Council), Kanada’da StartRight Coalition for Financial Literacy gibi eğitim programları yer almaktadır. (Mason ve Wilson, 2005: 5.)

Bireysel finansal Bireysel finansal eğitim programları uzun dönemde bireylerin finansal okuryazarlığı ve finansal davranışlarını olumlu anlamda etkilemektedir. Bu eğitimin daha küçük yaşlarda ve zorunlu hale getirilmesi, eğitimlerin daha verimli olması anlamına gelmektedir.

(Peng, Tzu-Chin M,2008: 45)

Bu eğitimler, aile içinde başlayabileceği gibi, okulda ve iş yaşamında da devam edebilir. Finansal okuryazarlık düzeyinin artmasına yönelik olarak tasarılan eğitim programlarının, bireylerin finansal davranışlarına ne düzeyde yansıdığı, karar alma süreçlerinde nasıl kullanıldığını belirlemek önemli bir adımdır.

Finansal eğitim programlarının amacı, bireylerin finansal konulardaki farkındalığını artırmak ve bu yolla finansal davranışları değiştirmektir. Fakat bu amaçları gerçekleştirecek programları ve araçları geliştirmek bir sorun olarak gözükmektedir. Bunun yanında yapılan programların nasıl çalışacağı ve amaçlara hizmet edeceği ve program sonunda bireylere katkılarının ne olacağı ve bunun nasıl ölçüleceği konuları tartışılmaktadır. Örneğin bir web sitesinden edinilen broşürdeki bilgileri okuyan kişinin bunu nasıl algıladığı ve buradan öğrendiği bir bilgiyi davranışına nasıl yansıttığını izlemek zor olabilmektedir. Finans literatüründe bireysel finans, davranışsal finans ve finans psikolojisi alanları ile ifade edilen, bireysel farklılıklar finansal eğitim programlarının başarısını etkilemektedir.(OECD,2005:91-92)

Finansal okuryazarlığın geliştirilmesinde finansal eğitim programları ile hem kısa vade hem de uzun vade düşünülmelidir. Uzun vadede düşünüldüğünde finansal eğitimin okullarda yaygınlaşması ve dolayısıyla çocuklarda finansal bilinç oluşturularak geleceğe hazırlanması önem taşımaktadır. Türkiye’de en kapsamlı finansal eğitim İktisadi İdari Bilimler Fakültelerinde verilmektedir. Bazı fakültelerde seçmeli ders olarak ekonomi, iktisat, işletme gibi dersler kapsamında finansal piyasalara ilişkin bilgiler verilmektedir. Üniversite eğitimi dışında tutarak, ilköğretim ve lise düzeyinde finansal okuryazarlık eğitimi verilmesi, geleceğin yetişkinleri olacak çocukların sağlıklı finansal kararlar almasında yarar sağlayacaktır. Finansal okuryazarlık araştırma-

ları, tüketicilerin finansal ürün, hizmetlere ve uygulamalara ilişkin oldukça zayıf bilgilendirildiğini ortaya koymaktadır. Bu nedenle finansal okuryazarlık düzeyini yükseltecek eğitim programlarının uygulanması, finansal piyasaların da gelişimini sağlayabilir.

Öte yandan, bazı araştırmalarda katılımcılar, para yönetimi bilgilerinin grup ya da topluca verildiği eğitim ortamlarında değil, bireysel ve kişiyeye özel yollarla verilmesini istemektedir. (Annamaria Lusardi ve Olivia S, 2007 :43)

2.3. FİNANSAL DAVRANIŞLAR

Finansal davranışlar, gündelik yaşam içinde alışverişten kredi kullanımına, birikim yapmaya kadar finansal araç ve bilgilerin nasıl işlediği ile ilişkilidir. Finansal davranışlarla ilgili pratikler farklılık gösterebilir ancak, Michigan Üniversitesi'nin 2001 yılında yaptığı Tüketici Anketi'nde basitten zora doğru giden dört ana başlık altında toplanabilir:

□ Nakit akımı yönetimi: Kişisel çek hesabı, faturaları zamanında ödeme, finansal kayıtları tutma, harcama planı ve bütçe oluşturma gibi etkinlikleri içermektedir.

□ Kredi yönetimi: Kredi kartı sahibi olma, kredi borçlarını zamanında ödeme, kredi kartı alırken kart avantajlarını göz önünde tutma gibi etkinlikleri içermektedir

□ Birikim: Bir birikim hesabı oluşturma, acil durumlar için kaynak ayırma, araç ya da ev gibi bir amaç için birikim yapma gibi etkinlikleri içermektedir.

□ Yatırım: Bir emeklilik planına dahil olma, yatırım hesabı oluşturma, fonlara yatırım yapma, hisse senedi, bono alma gibi etkinlikleri içermektedir.(Hilgert, Marianne A. 2003:310-311)

Bu finansal pratikler içinde bireylerin başarı sıralaması en başarılıdan en başarısızına doğru şöyledir: nakit akımı yönetimi, kredi yönetimi, birikim ve yatırım Amerika’da NFCC (National Foundation for Credit Counselling) adlı kuruluş tarafından yaptırılan ve sonuçları 2007 yılında yayınlanan araştırmaya göre, finansal bilgi ve davranışların şekillenmesi okuldan daha çok evde ve aile içinde gerçekleşmektedir. Bunun yanı sıra ev, araba alma gibi kararlarda aile içinde, arkadaş grupları içinde tartışarak karar verme öne çıkmaktadır. Araştırmaya katılanların 3’te biri finansal yardımladıklarını belirtmektedir. (NFCC 2007: 1-2)

Bu gerekçeyle, aile kadar okulda da temel düzeyde finansal okuryazarlık eğitimi verilmesi önem taşımaktadır. Diğer taraftan ailelerin kendi çocukluk dönemlerindeki finansal enstrümanlar ile bugünkü çocukların karşılaştıkları finansal sorunlar ya da enstrümanlar da farklılık göstermektedir. Tüm bu bilgilere rağmen, Muske ve Winter’in 2004 yılında yaptıkları araştırmaya göre 13-18 yaşarasındaki çocukların üçte ikisi, ailelerinden finansal öğütler beklemekte ve aramaktadır. (Mullins,2007:18)

Bir çok ailenin amacı, çocuklarının para yönetimi davranışlarını “kendi kendine yetebilme” şeklinde geliştirmek olduğu belirtilmektedir. Bu amaca bağlı olarak ailelerin çocukların yaşına uygun sorumluluklar vermesi finansal kararlar konusunda çocukları geliştiren tutum içinde olmaları beklenebilir. Böylece çocukların finansal sorunlara ilişkin bilgisi, davranışı, değerlendirmesi gelişerek “finansal sosyalizasyon” olarak tanımlanabilecek süreci daha kolay yollarla tamamlayabilirler.

(Mullins,2007: 19)

Finansal eğitimin tek başına finansal okuryazarlığı artırmayacağı ancak biriktirme, tasarruf etme eğilimini artıracığı belirtilmektedir. Günümüzde paranın elektron-ik hale gelerek harcanması ya da yönetilmesi de farklı etkiler oluşturmaktadır. Bireylerin paraya ilişkin pratik tutumlar geliştirmeleri yerine daha duygusal davrandığı; soyut paranın yani elde tutulmayan ve gözle görülmeyen paranın yönetiminin daha zor olduğu ifadeedilmektedir.(Reyes,2006:85)

Bireylerin finansal okuryazarlık düzeyi ile ilgili araştırmaların yapılması önemlidir. Ancak finansal okuryazarlıktan önce finansal okuryazarlığın parçaları olan birikim, harcama, kredi gibi konulara odaklanmak gerekmektedir. Bireylerin temel finansal davranışları olarak nitelendirilebilecek konularda nasıl davrandığını ortaya koymak bir açıdan finansal okuryazarlık düzeyinin belirlenmesi anlamına da gelmektedir. Finansal okuryazarlık kavramı, bireylerin tutumlu olması ya da böyle davranması olarak algılanmamalıdır. Finansal okuryazarlık bir tutum ya da davranışı değil, bilgi düzeyini ifade etmektedir. Bununla birlikte finansal eğitimin finansal bilgi düzeyinden çok, finansal davranışları etkilemesi beklenmektedir.(Danika A. 2006:2)

Kieschnick, 2006 yılında tamamladığı araştırmasında öğrencilerin büyük çoğunluğunun para biriktirme alışkanlığına sahip olduğunu ancak, para biriktirme konusunda hangi araçların daha yaygın kullanıldığına ilişkin araştırmalara ihtiyaç duyulduğunu belirtmektedir. Bu nedenle öğrencilere hem birikimlerini değerlendirecek hem de para biriktirme konusunda kendilerine motivasyon sağlayacak finansal enstrümanları tanıtmak gerekmektedir.

Araştırmaya katılanların yüzde 87'si, para biriktirmek için en güvenli yolu, bankadamevduat hesabı açtırmak olarak belirtmektedir.

(Kieschnick,2006:58-59)

Öğrencilerin finansal davranışlarına ilişkin çeşitli araştırmalar yapılırken, bu konuda farklı veriler elde edilmektedir. Chen, Volpe ve Pavlicko'nun 1996 yılında yaptığı araştırmada, öğrencilerin finansal okuryazarlık konusunda oldukça yetersiz bilgi düzeyine sahip olduğu belirtilmektedir. Bu araştırmaya göre erkek öğrenciler kız öğrencilere göre, iktisadi idari bilimler branşlarında eğitim gören öğrenciler ise diğer bölümlerde eğitim gören öğrencilere göre daha bilgilidir. Diğer yandan evli olan öğrenciler de bireysel finans yönetimi açısından daha bilgilidir.(Chen ve Volpe,1998: 109)

Finansal davranışın bilgi ile bağlantılı olması nedeniyle bireylerin finansal bilgileri edindikleri kaynaklar önemlidir. Bireyler çok farklı kaynaklardan bilgi edinebilirler ancak, deneyim, arkadaşlar ve aile, medyaen başta gelen kaynaklar arasında yer almaktadır. Bu kaynaklardan alınan bilgiler bireysel durumlara göre değerlendirilir ve pratiğe dönüştürülür. Hilgert ve Hogarth'ın çalışmalarında finansal bilgi kaynakları ile finansal pratikler arasında anlamlı bir korelasyon bulunmaktadır .(Hilgert ve Hogarth,2003:318)

Finansal okuryazarlık ile cinsiyet arasında doğrudan bir ilişki bulunmadığı gibi, cinsiyetin finansal okuryazarlık düzeyine etkisi belirlenmiştir. Bunun yanı sıra, kadınların erkeklere oranla finansal okuryazarlık düzeyi olarak daha alt düzeyde olduğu belirtilmektedir. Erkeklerin kadınlara oranla daha fazla finansal bilgiye, güvene sahip olduğu ve finansal kararlar vermede erkeklerin kadınlara oranla daha fazla riskalmayı tercih ettiği anlaşılmıştır.(Suzanne,Wagland, "When it Comes,2009:13-15)

Lusardi, ekonomi ile ilgili dersler almış olan öğrencilerin, yaşamlarının ileri aşamalarında ekonomi ile ilgili almış oldukları derslerde öğrendikleri bilgileri kullandıklarını belirtmektedir. Birikim ve yatırım davranışları yaşamda yaparak öğrenilmesinakarşın, öğrenilmiş bilgilerin finan-

sal kararlar sırasında değerlendirildiği ve böylelikle finansal davranışlara dönüştüğü ifadeedilmektedir. Bu durum finansal davranışların ailede öğrenilmesi yanında deneyim ile de ilişkili olduğunu göstermektedir.

(Annamaria Lusardi ve Olivia S. Mitchell,2008:9)

Lusardi ve Mitchell, daha eğitilmiş bireylerin finansal okuryazarlık düzeyinin daha yüksek olduğunu belirtmektedir. Özellikle finansal okuryazarlık düzeyi yüksek öğrencilerin erkek ve daha iyi eğitim görmüş kişiler oldukları belirlenmiştir. Bu nedenle finansal okuryazarlık ile cinsiyet ve eğitim arasında en azından yaşamın erken dönemlerinde ilişki olduğu saptanmıştır. Bu durum finansal davranışlara da yansımaktadır. Bireysel emeklilik planı yaptıranların finansal açıdan daha bilgili oldukları, finansal bilgi düzeyi düşük kesiminse hisse senedi piyasalarına yatırım yapmadığı belirtilmektedir.(Lusardi ve Mitchell,2008:2-3)

Chen ve Volpe, bireysel finans ve finansal okuryazarlık konusunda erkek öğrencilerin kız öğrencilere oranla daha bilgili olduğunu belirtmektedir. Ancak, eğitim ve bireysel deneyimle ilişkili olarak finansal okuryazarlık düzeyi cinsiyete göre değişebilmektedir. Özellikle idari bilimler öğrencilerinin sınıfları ilerledikçe finansal okuryazarlık düzeyinin arttığı, ancak bu eğitimden daha fazla aileden elde edilen bilgilerin finansal okuryazarlıkla ilgili davranışları etkilediği belirlenmiştir. Bireysel finans kadınlara oranla erkeklere daha fazla çekici gelmektedir. Bu nedenle erkeklerin finansal konulara daha fazla ilgili olduğu söylenebilir.(Chen, Haiyang ve Ronald P,2002:305-306)

Bankrate.comadlı finansal okuryazarlık sitesi, yaptırdığı araştırmalarda genel olarak Amerikalılar içinde finansal okuryazarlık düzeyi daha yüksek olan bireylerin daha yaşlı, daha yüksek hane gelirinesahip veevli bireyler olduğunu ortaya koymaktadır. Aynı araştırma cinsiyet ve daha yüksek eğitime bağlı olarak 29 finansal okuryazarlık düzeyinin farklılaşacağı yönünde veri sunmamaktadır. Finansal bilgi ile finansal

davranışlar arasında da zaman zaman boşlukların bulunduğu belirlenmiştir. Örneğin, acil durumlar için fon oluşturmak çok önemlidir diyenler ile böyle bir fona sahipolanlar arasında oransal olarak fark vardır .([://www.bankrate.com/brm/news/financial-literacy2004/grade-home.asp](http://www.bankrate.com/brm/news/financial-literacy2004/grade-home.asp), (04.05.2016)

Bireyler, özellikle orta yaş ve üzeri bireyler, geleceğe dönük birikim ve emeklilik planlarında ek bilgi ve desteğe ihtiyaç duymaktadır. Bu durum, finansal eğitim programlarının daha etkili olması gerektiğini, özel olarak belirlenmiş hedef kitlelere dönük yapılandırılmasını ve farklı gereksinim ve tercihlere yanıt verebilmesini gerekli kılmaktadır .(Lusardi ve Mitchell,2008: 4)

Diğer taraftan finansal okuryazarlığın geliştirilmesi hem bireylerin hem de hanelerin bütçe yönetimi ve uygun finansal kararlar almalarında etkili olabilmektedir. Hindistan ve Endonezya’da yapılan anket çalışmaları sonucunda, finansal okuryazarlık ile finansal davranışlar arasında güçlü bir bağın olduğu saptanmıştır.(Cole, Sampson ve Zia,2009:4)

2.4. FİNANSAL OKURYAZARLIĞIN TARİHSEL GELİŞİMİ

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) ortak finansal okuryazarlık ilkelerinin geliştirilmesi yoluyla finansal eğitim ve okuryazarlık standartlarını iyileştirmek için yollar sağlamak amacı ile 2003 yılında bir hükümetler arası proje başlattı. 2008 yılının Mart ayında, OECD Mali Eğitim Uluslararası Gateway, finansal eğitim programları, dünya çapında bilgi ve araştırma için takas olarak hizmet vermeyi hedefledi.

ABD hükümeti de 2003 yılında Finansal Okuryazarlık ve Eğitim Komisyonunu kurdu. Amerika’da ülkenin finansal eğitim kaynaklarının çoğu hızlı başlangıç Jumpstart Koalisyonu adlı ulusal kar amacı gütmeyen kuruluş aracılığıyla çalıştırılır. ABD 2002 yılında Finansal Eğitimin Ofisini kurdu ve ABD Kongresi 2003 yılında Finansal

Okuryazarlık ve Eğitim İyileştirme Yasası altında Finansal Okuryazarlık ve Eğitim Komisyonu'nu kurdu. Komisyon, ulusal stratejisi üzerinde Finansal Okuryazarlık 2006 yılında yayınlandı. 2007 yılında Mali Okuryazarlığı Enstitüsü bireyler ve finansal okuryazarlık eğitimini ilerletmek, kuruluşların başarılarını kabul ederek finansal ürünler, hizmetler ve eğitimetkili teşviketmek için bir yıllık ödül programı kurulmuştu. Ayrıca, Northern Illinois Üniversitesi Finansal Sent adlı bir program ile 2009 yılında bir kampüs çapında Finansal Okuryazarlık Girişimi başlattı.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AZERBAJCAN'DA FİNANSAL OKUR YAZARLIK ALAN ARAŞTIRMASI: BAKÜ ÖRNEYİ

3.1. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Finansın bireylerin yaşamı içinde neredeyse attıkları her adımda olması, bireylerin kendi finansal durumlarını yönetebilmelerini bir gereklilik haline getirmektedir. Bireylerin temel düzeyde finansal kavramlara, araçlara ve konulara ilişkin bilgi sahibi olması, etkin çalışan bir piyasanın varlığı için önem taşımaktadır. Finansal piyasalar ve toplumun demografik yapısında meydana gelen değişimler, finansal okuryazarlığın önemini artırmaktadır. Bir taraftan yaşam standartları ve kalitesinin yükselmesi bir taraftan önemli ekonomik değişiklikler, finansal kararların ne derece önemli olduğunu ve bilgi sahibi olunması gerektiğini ifade etmektedir. Temel düzeyde kredi kartı kullanımı, bireysel krediler, sigorta, finansal verileri izleme ve kaydetme gibi finansal yönetim konularında var olan eksikliklerin giderilmesi önem taşımaktadır. Teorik olarak, finansal ürün ve hizmetlerin nasıl işlediği ve hangilerinin bireysel çıkarlara yönelik olduğuna ilişkin bilgi sahibi olma, finansal kararlar almada nasıl ve ne zaman adım atma noktasında bireylere yardımcı olacaktır.

Finansal okuryazarlık düzeyini belirlemeye yönelik olan böyle bir çalışmanın daha önce Bakü'de akademik düzeyde yapılmamış olması bu çalışmanın önemini ifade etmektedir. Diğer taraftan ise böyle bir çalışmanın sonuçları bireylerin finansal okuryazarlıkla ilgili bilgi düzeyinin ne durumda olmasını, finansal durumu yönetme başarısını, eğitim konusunda bir programa ihtiyaç duyup duymayacaklarını ortaya koyacaktır. Finansal okuryazarlık düzeyinin yükseltilmesi, finansaleğitim programlarının hangi alanlara, kavramlara, davranışlara ilişkin

olarak yapılandırılacağı ve hangi araçlar kullanılarak toplumda yaygınlaştırılacağı belirlenmiş olacaktır. Finansal okuryazarlık konusunda bir pilot çalışma olarak değerlendirilebilecek bu çalışmayla, bundan sonra yapılacak araştırmalara bir perspektif sağlanabilecektir. Bireylerin bilginlenmiş olarak finansal piyasalara katılması ve olanaklardan yararlanması, finansal sistemin iyi işlemesi yanında bireylerin de finansal riskleri görerek doğru ve zamanında kararlar verebilmesini sağlayacaktır.

3.2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Araştırmanın temel amacı, bireylerin temel düzeyde finansal okuryazarlık durumlarının ve buna bağlı olarak finansal durumu yönetme konusunda gösterdiği davranışların belirlenmesidir. Bu amaca bağlı olarak, bireylerin finansal okuryazarlık konusunda ne kadar bilgiye sahip olduğu, finansal kararları vermede hangi kaynaklardan yararlandığı, kendilerini finansal okuryazarlık konusunda ne kadar yeterli gördükleri, bazı finansal kavramlara ilişkin ne düzeyde bilgi sahibi olduğu, kredi kartı kullanma durumu, finansal haberleri takip etme sıklığı belirlenmektedir. Bunun dışında bireylerin finansal kayıtları saklama alışkanlıkları, temel finansal araçlardan hangileri kullanma durumu, finansal gelişmeleri hangi kaynaklardan takip ettiği, kredi kartı kullanımı ve başvurusundaki önemli şartları, tasarruf etme durumu, aylık bütçe yapısı ona uygun davranıp-davranmadığı tespit edilerek araştırılması amaçlanmıştır.

3.3. ARAŞTIRMANIN KISITLARI

Anket çalışma konusunun tamamen finansa yönelik olması ve bireylerin de konuyla ilgili çok fazla bilgiye sahip olmamaları nedeniyle anket sorularının derinliği sınırlı tutulmuştur. Son zamanlarda insanların bankalara olan güveninin azalması ve çekingenliği, mali açıdan sıkıntı

çekmeleri, araştırmaya verilmesi gereken destekleri önemsememeleri nedeniyle araştırmanın en önemli kısıtlarından birisi olmuştur. Anket uygulamasında e-anket vasıtasıyla daha çok insanlara ulaşılmaya çalışılsa da, bireylerin yeterli ölçekte destek sağlamamaları sonucunda ankete cevap alma oranı beklenenden çok düşük olmuştur.

3.4. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI

Anket çalışmasının ana kütlesini Bakü’de yaşayan 18 yaştan yukarı her kesimden oluşan kişiler kapsamaktadır. Tesadüfi örneklem yolu ile 112 kişiye ulaşılarak anket uygulaması yapılmıştır. Bu çalışma ile insanların finansal okuryazarlık düzeyinin tespit edilmesi amaçlanmaktadır. 112 anket e-anket vasıtasıyla doldurulmuştur

3.5. ARAŞTIRMADA KULLANILAN ANALİZ YÖNTEMLERİ

Araştırma verilerinin değerlendirilmesinde IBM SPSS STATİSTİCS 24 paket programı kullanılmıştır. Öncelikle araştırmada frekans (sıklık veya yüzde dağılımı) tespit edilmiştir. Araştırmanın hipotezleri test edilirken bağımsız örneklem için t-testi (Independent Samples T-test), uygulanmıştır. Ayrıca, ilgili değişkenlerin aralarındaki ilişkinin derecesini ve yönünü belirlemek amacıyla da Ki-Kare (crosstabs) testinden yararlanılmıştır. Çok sayıdaki değişken arasında ilişkilerin anlaşılmasını ve yorumlanmasını kolaylaştırmak için daha az sayıdaki temel boyuta indirgemek ve ya değişkenleri gruplandırmak için faktör analizi kullanılmıştır. Sorulara verilen cevapların doğruluğunu belirlemek için güvenilirlik analizi yapılmıştır.

3.6. ARAŞTIRMASONUÇLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Çalışma için hazırlanan anket 14 sorudan oluşmaktadır. İlk 5 soru ankete katılan bireylerin tanımlayıcı nitelikte olan tek seçenekli sorularından oluşmaktadır. Çalışmanın ilk soruları katılımcıların cinsi, yaş grubu, eğitim düzeyi, sosyal durumu, aylık geliri gibi konuları belirlemeye yöneliktir. Geri kalan 6 soruda ise bireylerin finansal kayıtları saklama, finansal durumu yönetme, banka hizmetlerinden yararlanma, finansal haberleri takip etme ve izleme, finansal kavramlar hakkında bilgiye sahip olma, finansal hizmetlerden faydalanma, tasarruf, aylık bütçe yapma ile ilgili bilgileri ele alınmıştır. Son 3 soru ise 5’li Likert Ölçeği formunda olan sorulardan oluşmaktadır. Bu sorular ile katılımcıların emeklilik hayatında daha refah yaşaya bilmesi, finansal okuryazar düzeyinin artırılması, finansal planlama ile ilgili düşünceleri incelenmiştir. Araştırmada öncelikle anket çalışmasına katkı sağlayan katılımcıların cins, yaş ve görev dağılımı, eğitim durumu, aylık gelir tutumu ele alınmıştır.

3.7. BULGU VE DEĞERLENDİRME

3.7.1. Araştırmaya Katılanların Demografik Bilgileri

TABLO 1. Katılımcılara Ait Sosyo-Demografik Özellikler

		Cinsiyet			
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
alid	erkek	84	75,0	75,0	75,0
	kadın	28	25,0	25,0	100,0
otal		112	100,0	100,0	

Yaş

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
alid	18-25 yaş	70	62,5	62,5
	26-35 yaş	31	27,7	90,2
	36-45 yaş	7	6,3	96,4
	46+ yaş	4	3,6	100,0
	Total	112	100,0	100,0

eğitim durumu

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
alid	orta okul	2	1,8	1,8
	natamam lisans	19	17,0	18,8
	Lisans	66	58,9	77,7
	Mastr	22	19,6	97,3
	Dosent	3	2,7	100,0
	Total	112	100,0	100,0

meslek statusu

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
alid	İşsizim	7	6,3	6,3
	Öyrenciyim	52	46,4	52,7
	Devlet işçisi	8	7,1	59,8
	Özel sektorda çalışan	29	25,9	85,7
	Serbest meslek (həkim, vəkil, müəllimə və s.)	15	13,4	99,1
	İşçi	1	0,9	,9
	Total	112	100,0	100,0

aylık gelir

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
0-250	52	46,4	46,4	46,4

alid	251-500	26	23,2	23,2	69,6
	501-750	18	16,1	16,1	85,7
	751-1000	8	7,1	7,1	92,9
	1000+	8	7,1	7,1	100,0
	Total	112	100,0	100,0	

Tablo 1'de görüldüğü gibi, Anketi yanıtlayan katılımcıların % 75-i erkek, %25'si ise kadın olmuştur. Erkeklerin kadınlara oranla daha fazla olduğu görülmektedir. Katılımcılar ağırlıklı olarak 18-25 yaş grubundandır. Araştırma kapsamına alınan bireylerin %62.5-i 18-25 yaş arasında, %27.7'i 26-35 yaş arasında, %6.3'i 36-25 yaş arasında, %3.6'i ise 46 yaş üzeri yaş aralığında olan katılımcılardır. Eğitim durumuna bakıldığında katılımcıların %1.8'i orta okul, %17'i natamam lisans, %58.9'u lisans, %19.6'i yüksek lisans, %2,7'i doktora mezundur. Meslek grubu dağılımında Araştırmaya en çok katılımın %6.3 'i işsiz insanlar, %46,4'i öğrenciler tarafından olduğu, %7.1'nin devlet görevlisi, %25.9'nin özel sektör çalışanı, %0.9'nin işçi %13.4'nin serbest meslekte çalışan olduğu görülmektedir. Gelir durumu dağılımına bakıldığında, araştırmaya en çok % 46.4 oranında, aylık geliri 250 AZN-den az olan insanın katıldığı görülmektedir. Diğer katılımcıların gelirlerinin %23.2'nin 250-500 AZN arasında, %16.1'nin 501-750AZN arasında ve %7.1'nin 751-1000 AZN arası, %7.1'nin 1001 AZN-den fazla olduğu tespit edilmiştir.

3.7.2. İkili Karşılaştırmalı Ki-Kare testi Analizi

TABLO 2. İkili karşılaştırmalı Ki-Kare testi SPSS çıktısı

Count		Crosstabs		T
		cinsiyetiniz		
		nedir		otal
		Erkek	kadın	
Aylık kazancınız	0-250	35	17	52
	251-500	21	5	26
	501-750	15	3	18
	751-1000	5	3	8
	1000+	8	0	8
Total		84	28	112

Count

		cinsiyetiniz		T
		erkek	Kadın	
Finansal durumu yönetmede başarı seviyesi	Oldukca başarılıyım	12	5	17
	Orta seviyede başarılıyım	55	18	73
	Başarısızım	17	5	22
Total		84	28	112

Count

		cinsiyetiniz		T
		Erkek	Kadın	
Aylık bütçe yapip ona uygun davranma	evet	32	15	47
	hayır	52	13	65
Total		84	28	112

Count

		cinsiyetiniz		Total
		erkek	kadın	
Finansal kayıtları saklama şekli	devamlı olarak saklıyorum	18	9	27
	belirli bir süre saklıyorum	54	15	69
	hiç saklamıyorum	12	4	16
Total		84	28	112

Count

		cinsiyetiniz		T
		erkek	kadın	
Finansal bilgilerin Zayıf		2	2	4

değerlendirilmesi	çok zayıf	8	3	11
	Orta	41	15	56
	Iyi	25	6	31
	çok iyi	8	2	10
Total		84	28	112

Bağımsız örneklem t-testinde iki ayrı grubun ortalamaları karşılaştırılmıştır. Cinsiyetle aylık gelir durumu, finansal kayıtları saklama şekli, finansal bilgilerin değerlendirilmesi, aylık bütçe yapısı ona uygun davranma, finansal durumu yönetmede başarı seviyesi arasında bir ilişkinin olup olmadığını test etmek için bağımsız örneklem t-testi kullanılmıştır.

Tablo2'den görüldüğü üzere, aylık gelir durumuna bakıldığında erkeklerin kadınlardan daha fazla kazandığı görülmektedir. Finansal kayıtların saklama şeklinde de erkeklerin üstünlük kazandığı görülmüştür. Finansal durumu yönetmede kadınlara nazaran erkeklerin daha başarılı olduğu saptanmıştır. Aylık bütçe yapısı ona uygun davranma ve tasarruf gibi devamlı olarak para biriktirmede erkeklerin kadınlara oranla daha tutumlu oldukları görülmüştür.

3.7.3. Katılımcıların Eğitim Durumu ile Meslek Durumuna İlişkin Analiz

Araştırmanın bu bölümünde katılımcıların eğitim durumu ile meslek durumu arasında bir ilişkinin olup-olmadığını belirlemek için çapraz tablo (Crosstabs) ve Ki-Kare Testi kullanılmıştır. Araştırmanın hipotezleri şu şekildedir;

H₀= Bireylerin eğitim durumu ile meslek durumu arasında anlamlı bir fark vardır.

H₁= Bireylerin eğitim durumu ile meslek durumu arasında anlamlı bir fark yoktur.

TABLO 3. Katılımcıların Eğitim durumu ile Meslek durumu arasındaki ilişki.

Chi-Square Tests			
	Value	Df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	40,424 ^a	20	,004
Likelihood Ratio	34,545	20	,023
Linear-by-Linear Association	2,283	1	,131
N of Valid Cases	112		

a. 24 cells (80,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,02.

Ki-Kare Testi SPSS çıktısı olan tablo incelendiğinde, anlamlılık seviyesi Asymp. Sig. (2-sided) kolonundaki Pearson Chi-Square değerine ait olan anlamlılık seviyesinde(0.004) olduğu görülmektedir. Yani, χ^2 değeri 40,424 olup, $\text{sig}=0.004 < 0,05$ 'ten olduğundan H_0 reddedilir. İki değişken bir birine bağımlı değişkenlerdir. Yani eğitim derecesi arttıkça kişilerin meslek durumunda da farklılık oluşmaktadır.

3.7.4. Katılımcıların Eğitim Durumu İle Finansal Kayıtları Saklama Durumuna İlişkin Analiz

Bireylerin eğitim durumunun finansal kayıtları saklama durumuyla ilişkili olup olmadığını belirlemek için Ki-Kare testi yapılmıştır. Konunun hipotezleri şu şekildedir;

H₀ = Bireylerin eğitim durumu finansal kayıtları saklama durumunu etkiler.

H₁ = Bireylerin eğitim durumu finansal kayıtları saklama durumunu etkilemez.

TABLO 4. Katılımcıların Eğitim durumu ile Finansal kayıtları saklama durumu arasındaki ilişki.

Chi-Square Tests			
	Value	Df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	3,124 ^a	8	,926
Likelihood Ratio	3,688	8	,884
Linear-by-Linear Association	,003	1	,955
N of Valid Cases	112		

a. 9 cells (60,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,29.

Tablo 4 den görüldüğü üzere sonuçlar incelendiğinde , anlamlılık seviyesi Asymp. Sig. (2-sided) kolonundaki Pearson Chi-Square değerine ait olan anlamlılık seviyesinde olmadığı görülmektedir. Yani, χ^2 değeri 3,124 olup, sig=0,926 > 0,05'ten olduğundan H_0 reddedilir.

Bireylerin eğitim durumunun finansal kayıtları saklama durumu arasında herhangi bir ilişkinin olmadığı saptanmıştır. Analiz sonuçlarına esaslanarsak lisans eğitimine sahip olan bireylerin %59'ı finansal kayıtları belirli bir süre içinde saklar. Daha yüksek eğitilmiş bireylerin , finansal kayıtları belirli bir süre sakladıkları tespit edilmiştir.

3.7.5. Katılımcıların Eğitim Durumu İle Finansal Durumu Yönetme Başarısına İlişki Analiz

Eğitim durumunun finansal durumu yönetmede başarı seviyesine etki gösterip göstermediğinin belirlenmesi için Ki-Kare testi yapılmıştır. Konunun hipotezleri şu şekildedir;

H₀= Eğitim durumunun bireylerin finansal durumu yönetme başarısına etkisi vardır.

H₁= Eğitim durumunun bireylerin finansal durumu yönetme başarısına etkisi yoktur.

TABLO 5. Katılımcıların Eğitim durumu ile Finansal durumu yönetme başarısı arasında ilişki.

Chi-Square Tests			
	Value	Df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	4,630 ^a	8	,796
Likelihood Ratio	4,866	8	,772
Linear-by-Linear Association	603	1	,437
N of Valid Cases	112		

a. 10 cells (66,7%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,30.

Ki-Kare Testi SPSS çıktısı olan tablo incelendiğinde, anlamlılık seviyesi Asymp. Sig. (2-sided) kolonundaki Pearson Chi-Square değerine ait olan anlamlılık seviyesinde olduğu görülmektedir. Yani, χ^2 değeri 4,630 olup, $\text{sig}=0,0796 > 0,05$ 'ten olduğundan H_0 reddedilir. Çıkan sonuçlar değerlendirildiğinde bireylerin eğitim durumunun finansal yönetimdeki başarısıyla bağımlı olmadığı görülmektedir. Natamam lisans eğitime sahip olan bireylerin %66.6'nın finansal durumu yönetmede orta seviyede başarılı olduğu, Lisans , Yüksek lisans eğitime sahip olan bireylerin ise büyük çoğunluğunun orta düzeyde başarılı olduğu gözlemlenmiştir.

3.7.6. Katılımcıların Eğitim Durumu İle Finansal Haberleri Takip Etmesine İlişkin Analiz

Katılımcıların finansal haberleri gazetelerden takip etmesiyle eğitim durumu arasında herhangi bir ilişki olup olmadığını belirlemek için Ki-Kare testi uygulanmıştır. Konunun hipotezleri şu şekildedir;

H₀ = Bireylerin Eğitim durumu Finansal haberleri gazeteden takip etmeye etki eder.

H₁ = Bireylerin Eğitim durumu Finansal haberleri gazeteden takip etmeye etki etmez.

TABLO 6. Katılımcıların Eğitim durumu ile Finansal haberleri gazetelerden takip etmesi arasında ilişki

Chi-Square Tests			Asymptotic Significance
	Value	Df	(2-sided)
Pearson Chi-Square	16,850 ^a	12	,155
Likelihood Ratio	17,007	12	,149
Linear-by-Linear Association	4,852	1	,028
N of Valid Cases	112		

a. 13 cells (65,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,07.

Ki-Kare Testi SPSS çıktısı olan tablo incelendiğinde, anlamlılık seviyesi Asymp. Sig. (2-sided) kolonundaki Pearson Chi-Square değerine ait olan anlamlılık seviyesinde olmadığı görülmektedir. Yani, χ^2 değeri 16,850 olup, $\text{sig}=0,155 > 0,05$ 'ten olduğundan H_0 reddedilir. Analiz sonuçları değerlendirildiğinde, natamam lisans eğitimine sahip olanların %52.6'nın, lisans eğitimine sahip olanların %46.9'nin, yüksek lisans eğitimine sahip olanların %22.7'nin finansal haberleri gazeteden hiç takip etmedikleri görülmüştür. Bununla da eğitim durumuyla finansal haberleri gazeteden takip etmek arasında bir ilişki olmadığı sonucuna varılmıştır.

Katılımcıların finansal haberleri kitaplardan takip etmesiyle eğitim durumu arasında herhangi bir ilişki olup olmadığını belirlemek için Ki-Kare testi uygulanmıştır. Konunun hipotezleri şu şekildedir;

H₀ = Bireylerin Eğitim durumu Finansal haberleri kitaptan takip etmeye etki eder.

H₁ = Bireylerin Eğitim durumu Finansal haberleri kitaptan takip etmeye etki etmez.

TABLO 7. Katılımcıların Eğitim durumu ile Finansal haberleri kitaptan takip etmesi arasındaki ilişki.

Chi-Square Tests			Asymptotic Significance (2-sided)
	Value	Df	
Pearson Chi-Square	7,218 ^a	12	,843
Likelihood Ratio	8,524	12	,743
Linear-by-Linear Association	,325	1	,568
N of Valid Cases	112		

a. 13 cells (65,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,07.

Katılımcıların finansal haberleri kitaplardan takip etmesiyle eğitim durumu arasında herhangi bir ilişki olup olmadığını belirlemek için Ki-Kare testi uygulanmıştır. Konunun hipotezleri şu şekildedir;

H₀ = Bireylerin Eğitim durumu Finansal haberleri kitaptan takip etmeye etki eder.

H₁ = Bireylerin Eğitim durumu Finansal haberleri kitaptan takip etmeye etki etmez.

Ki-Kare Testi tablosu incelendiğinde, anlamlılık seviyesi Asymp. Sig. (2-sided) kolonundaki Pearson Chi-Square değerine ait olan anlamlılık seviyesinde olduğu görülmektedir. Yani, χ^2 değeri 7,218 olup, $\text{sig}=0,843 > 0,05$ 'ten olduğundan **H₀** reddedilir. Analizden çıkan sonuçlara bakıldığında natamam lisans eğitimine sahip olan bireylerin %26.3'nin, lisans eğitimine sahip olanların %31.8'nin, yüksek lisans eğitimine sahip olanların %40.9'nin, doktora eğitimine sahip olanların %33.3'nin finansal haberleri kitaplardan hiç takip etmediği, natamam lisans eğitimine sahip olanların %57.8'nin, lisans eğitimine sahip olanların %54.5, yüksek lisans eğitimine sahip olanların %45.4nin, doktora eğitimine sahip olanların %66.6'nin nadiren takip ettiği belirlenmiştir. Bununla da, bireylerin eğitim durumu ile finansal

haberleri kitaptan takip etme arasında bir bağıllığın olmadığı gözlemlenmiştir.

TABLO 8. Katılımcıların Eğitim durumu ile Finansal haberleri dergiden takip etmesi arasındaki ilişki.

Katılımcıların finansal haberleri dergilerden takip etmesiyle eğitim durumu arasında herhangi bir ilişki olup olmadığını belirlemek için Ki-Kare testi uygulanmıştır. Konunun hipotezleri şu şekildedir;

H₀ = Bireylerin Eğitim durumu Finansal haberleri dergiden takip etmeye etki eder.

H₁ = Bireylerin Eğitim durumu Finansal haberleri dergiden takip etmeye etki etmez.

Chi-Square Tests			
	Value	Df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	9,075 ^a	12	,697
Likelihood Ratio	9,647	12	,647
Linear-by-Linear Association	2,102	1	,147
N of Valid Cases	11		
	2		

a. 13 cells (65,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,04.

Ki-Kare Testi tablosu incelendiğinde, anlamlılık seviyesi Asymp. Sig. (2-sided) kolonundaki Pearson Chi-Square değerine ait olan anlamlılık seviyesinde olmadığı görülmektedir. Yani, x^2 değeri 9075 olup, $\text{sig}=0,697 > 0,05$ 'ten olduğundan H_0 reddedilir. Analiz sonuçlarına bakıldığında eğitim durumunun finansal haberleri dergiden takip etmek ile herhangi bir bağıllığının olmadığı görülmüştür, yani ilköğretim, lise, lisans eğitime sahip olanların büyük çoğunluğunun finansal haberleri hiç takip etmediği, yüksek lisans ve doktora eğitime

sahip olanların ise büyük çoğunluğunun nadiren takip ettiği gözlemlenmiştir.

TABLO 9. Katılımcıların Eğitim durumu ile Finansal haberleri televizyondan takip etmesi arasındaki ilişki.

Katılımcıların finansal haberleri televizyondan takip etmesiyle eğitim durumu arasında herhangi bir ilişki olup olmadığını belirlemek için Ki-Kare testi uygulanmıştır. Konunun hipotezleri şu şekildedir;

H₀ = Bireylerin Eğitim durumu ile Finansal haberleri televizyondan takip etmek arasında ilişki vardır.

H₁ = Bireylerin Eğitim durumu ile Finansal haberleri televizyondan takip etmek arasında ilişki yoktur.

Chi-Square Tests			
	Value	Df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	14,117 ^a	12	,293
Likelihood Ratio	16,719	12	,160
Linear-by-Linear Association	3,115	1	,078
N of Valid Cases	112		

a. 13 cells (65,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,18.

Ki-Kare Testi tablosu incelendiğinde, anlamlılık seviyesi Asymp. Sig. (2-sided) kolonundaki Pearson Chi-Square değerine ait olan anlamlılık seviyesinde olduğu görülmektedir. Yani, x^2 değeri 14117 olup, sig=0,293 >0,05'ten olduğundan H₀ reddedilir. Analiz sonuçları incelendiğinde katılımcıların büyük kısmının finansal haberleri her gün televizyondan takip etmediği ortaya çıkmıştır. Yani katılımcıların eğitim durumunun finansal haberleri televizyondan takip etmesiyle bir bağlantının olmadığı belirlenmiştir.

TABLO 10. Katılımcıların Eğitim durumu ile Finansal haberleri internetten takip etmesi arasındaki ilişki.

Katılımcıların finansal haberleri internetten takip etmesiyle eğitim durumu arasında herhangi bir ilişki olup olmadığını belirlemek için Ki-Kare testi uygulanmıştır. Konunun hipotezleri şu şekildedir;

H₀ = Bireylerin Eğitim durumu ile Finansal haberleri internetten takip etmek arasında ilişki vardır .

H₁ = Bireylerin Eğitim durumu ile Finansal haberleri internetten takip etmek arasında ilişki yoktur .

	Value	Df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	8,393 ^a	12	,754
Likelihood Ratio	10,624	12	,561
Linear-by-Linear Association	,030	1	,862
N of Valid Cases	112		

a. 13 cells (65,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,04.

Ki-Kare Testi tablosu incelendiğinde, anlamlılık seviyesi Asymp. Sig. (2-sided) kolonundaki Pearson Chi-Square değerine ait olan anlamlılık seviyesinde olduğu görülmektedir. Yani, χ^2 değeri 8393 olup, $\text{sig}=0,754 > 0,05$ 'ten olduğundan H_0 reddedilir. Analiz sonuçlarına bakıldığında, her gün finansal haberleri anket sorusunda iştirak eden 112 kişiden toplamda 53 kişisi internetten izliyor. Her gün natamam lisan eğitimi olan 10 lisans eğitimi 27 sahip yüksek lisan 12 dosent ise 3 kişi finansal haberleri internetten takip ettiği belirlenmiştir. Yani eğitim durumu ile finansal haberleri internetten takip etme arasında bağıllık yoktur eğitim seviyesi arttıkça bireylerin haberleri internetten takip etme oranı da artmıştır.

3.7.7. Katılımcıların Eğitim durumu ile Aylık gelir durumuna ilişkin Analiz

Katılımcıların eğitim durumu ile aylık gelir durumu arasında bir ilişkinin olup olmadığının öğrenilmesi için Ki-Kare testi uygulanmıştır. Konunun hipotezleri şu şekildedir ;

H₀ = Bireylerin Eğitim durumu Aylık gelir durumunu etkiler.

H₁ = Bireylerin Eğitim durumu Aylık gelir durumunu etkilemez.

TABLO 11. Katılımcıların Eğitim durumu ile Aylık gelir durumu arasındaki ilişki.

Chi-Square Tests			Asymp
	Value	D	otic Significance
		f	(2-sided)
Pearson Chi-Square	31,481 ^a	16	,012
Likelihood Ratio	32,085	16	,010
Linear-by-Linear Association	15,030	1	,000
N of Valid Cases	112		

a. 19 cells (76,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,14.

Ki-Kare Testi tablosu incelendiğinde, anlamlılık seviyesi Asymp. Sig. (2-sided) kolonundaki Pearson Chi-Square değerine ait olan anlamlılık seviyesinde olduğu görülmektedir. Yani, x^2 değeri 31481 olup, $\text{sig}=0,012 < 0,05$ 'ten olduğundan H_1 reddedilir. Analiz sonuçları değerlendirildiğinde natamam lisan eğitilmiş bireylerin %73.6'i 250 AZN-den az gelirli, lisans eğitilmiş bireylerin %50'i 250 AZN-den az gelirli, yüksek lisan eğitilmiş bireylerin %31.8'i 250-500 AZN arası, %18.18-i 750-1000AZN arası, %22.72'i ise 1000+ gelirlidir, doktora eğitilmiş bireylerin ise %33.33' i 500-750, %33.33'i 750-1000, %33.33' i ise 1000+ AZN-den yüksek gelirli bireyler olmuştur. Lisans ve yüksek lisans eğitime sahip olan katılımcıların çoğu öğrenci olduğu için gelir durumu az olmuştur. Anket sonuçlarına eğitim durumu ile aylık gelir durumu arasında bir bağıllık vardır.

3.7.8. Katılımcıların Eğitim Durumu ile Aylık Bütçe Yapmasına İlişkin Analiz

Katılımcıların eğitim durumu ile aylık bütçe yapma ona uygun davranma arasında bir ilişkinin olup olmadığını belirlemek için Ki-Kare testi yapılmıştır. Konunun hipotezleri şu şekildedir;

H_0 = Bireylerin Eğitim durumu ile Aylık bütçe yapma arasında ilişki vardır.

H_1 = Bireylerin Eğitim durumu ile Aylık bütçe yapma arasında ilişki yoktur.

TABLO 12. Katılımcıların Eğitim durumu ile Aylık bütçe yapma arasındaki ilişki.

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	3,085 ^a	4	,544
Likelihood Ratio	3,173	4	,529
Linear-by-Linear Association	,293	1	,588
N of Valid Cases	112		

a. 4 cells (40,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,84.

Ki-Kare Testi SPSS çıktısı tablosuna bakıldığında, anlamlılık seviyesi Asymp. Sig. (2-sided) kolonundaki Pearson Chi-Square değerine ait olan anlamlılık seviyesinde olmadığı görülmektedir. Yani, x^2 değeri 3085 olup, $sig=0,544 > 0,05$ 'ten olduğundan H_0 reddedilir. Analiz sonuçları ele alındığında, ilköğretim eğitime sahip bireylerin %50'nin aylık bütçe kaydı yapmadığı saptanmıştır. Natamam lisan eğitime sahip olanların %42.1-nin, lisans eğitime sahip olanların %45.45-nin, yüksek lisans eğitimi bireylerin %27.27'nin , doktora eğitimi bireylerin %66.66'nin ise aylık bütçe kaydı yaptıkları görülmektedir. Bununla da eğitim durumu ile aylık bütçe kaydı yapmak arasında bir ilişkinin olduğunu görüyoruz.

3.7.9. Katılımcıların Aylık Bütçe Yapması İle Finansal Okuryazarlık Seviyesine İlişkin Analiz

Katılımcıların aylık bütçe yapması ile finansal okuryazarlık seviyesi arasında bir ilişkinin olup-olmadığını ölçmek için Ki-Kare testi yapılmıştır. Konunun hipotezleri şu şekildedir;

H_0 = Bütçe kaydı yapanlarla Finansal okuryazarlık düzeyi arasında ilişki vardır.

H_1 = Bütçe kaydı yapanlarla Finansal okuryazarlık düzeyi arasında ilişki yoktur.

TABLO 13. Katılımcıların Aylık bütçe yapması ile Finansal okuryazarlık seviyesi arasındaki ilişki.

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	7,233 ^a	4	,124
Likelihood Ratio	8,270	4	,082
Linear-by-Linear Association	5,118	1	,024
N of Valid Cases	112		

a. 4 cells (40,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,68.

Ki-Kare Testi SPSS çıktısı tablosuna bakıldığında, anlamlılık seviyesi Asymp. Sig. (2-sided) kolonundaki Pearson Chi-Square değerine ait olan anlamlılık seviyesinde olduğu görülmektedir. Yani, χ^2 değeri 7233 olup, $\text{sig}=0,124 > 0,05$ 'ten olduğundan H_0 reddedilir. Sonuçlar incelendiğinde, orta düzeyde finansal okuryazarlık seviyesine sahip olan bireylerin %42.8'nin bütçe kaydı yaptıkları görülmüştür. Orta düzeyde finansal okuryazar olan bireylerin %57.2'nin ise bütçe kaydı yapmadıkları belirlenmiştir. Analiz sonuçlarından alınan değerlere göre finansal okuryazar düzeyi yüksek olanların düşük olanlara göre nerdeyse beraber oranla bütçe kaydı yaptıkları ortaya çıkmıştır. Bununla da bu iki değişken arasında bir ilişkinin olmadığı belirlenmiştir.

3.7.10. Katılımcıların Finansal Okuryazarlık Düzeyi İle Finansal Durumu Yönetme Durumuna İlişkin Analiz

Katılımcıların finansal okuryazarlığının onların finansal durumu yönetmede etkili olup olmadığını belirlemek için Ki-Kare testi yapılmıştır. Konunun hipotezleri şu şekildedir ;

H₀ = Finansal okuryazarlık düzeyinin finansal durumu yönetmeye etkisi vardır.

H₁ = Finansal okuryazarlık düzeyinin finansal durumu yönetme yetkisi yoktur.

TABLO 14. Katılımcıların Finansal okuryazarlık düzeyi ile Finansal durumu yönetme arasındaki ilişki.

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp otic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	37,838 ^a	8	,000
Likelihood Ratio	34,963	8	,000
Linear-by-Linear Association	19,224	1	,000
N of Valid Cases	112		

a. 8 cells (53,3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,61.

Ki-Kare Testi SPSS çıktısı tablosunda görüldüğü gibi, Pearson Chi-Square (χ^2) değeri (Value) 37838 olup, Asymp.Sig. (2-sided) kolonundaki Pearson Chi-Square değeri de $0,000 < 0,05$ 'tir. Sonuçlar değerlendirildiğinde, finansal okuryazarlığı düşük (ve çok düşük) olan bireylerin %55.55'nin finansal durumu yönetmede başarısız olduğu, orta düzeyde finansal okuryazarlığı olan katılımcıların %76.7'nin finansal durumu yönetmede orta düzeyde başarılı olduğu, yüksek (ve çok yüksek) finansal okuryazarlığa sahip olanların % 63.4 'nin ise orta düzeyde başarılı olduğu tespit edilmiştir. Yani finansal okuryazarlık seviyesinin finansal durumu yönetmede etkili olduğunu görüyoruz ve H_1 hipotezi red edilmiştir.

3.7.11. Finansal Okuryazarlık Düzeyi İle Temel Bankacılık Hizmetler Kullanmasına İlişkin Analiz

Katılımcıların temel bankacılık hizmetlerini kullanma ile finansal okuryazarlık arasında ilişkinin olup olmadığını belirlemek için Ki-Kare testi yapılmıştır. Konunun hipotezleri şu şekildedir;

H_0 = Finansal okuryazarlık düzeyi ile Temel bankacılık hizmetler kullanma arasında bağıllık vardır.

H_1 = Finansal okuryazarlık düzeyi ile Temel bankacılık hizmetler kullanma arasında bağıllık yoktur.

Analiz sonuçlarına göre, temel bankacılık hizmetlerinden para transferini kullananların sayısı 57 kişi olmuştur. Bunlardan 26 kişi orta düzeyde finansal okuryazarlığa, 21 kişi ise finansal okuryazarlığı yüksek olan bireyler olmuştur. Temel bankacılık hizmetlerinden krediden faydalananların sayısı 21 kişi olmuştur. Ankete katılan katılımcılardan 13-i orta düzeyde finansal okuryazarlığı olan, 5'i ise yüksek

finansal okuryazarlığı olan bireylerdir. Mevduat hesabı açmaq hizmetindən yararlananların sayı 26 kişi olmuşdur. Bunlardan 14 kişi finansal okuryazarlığı orta düzeyde olan bireyler olmuşdur. Analiz bulgularına katılımcıların en çox temel bankacılık hizmetlerinden olan para transferini kullandıkları ortaya çıkmışdır. Ayrıca finansal okuryazarlığın temel bankacılık hizmetlerini kullanmada etkili olduğu görülmektedir. Bu nedenle H₁ hipotezi redd edilmişdir.

3.7.12. Emeklilik Hayatında Refah Yaşayabilmek Ve Finansal Okuryazarlığın Artırılmasına Yönelik Yapılan Faktör Analizi

TABLO 15.Faktörlerin dağılımı.

Descriptive Statistics			
	N	O rtalama	Standart Sapma
pensiya həyatında daha rifah yaşaya bilmək üçün hansı vasitəni seçərdiniz?	112	3,2054	1,27441
pensiya həyatında daha rifah yaşaya bilmək üçün hansı vasitəni seçərdiniz?	112	3,1518	1,11670
pensiya həyatında daha rifah yaşaya bilmək üçün hansı vasitəni seçərdiniz?	112	2,7321	1,09035
pensiya həyatında daha rifah yaşaya bilmək üçün hansı vasitəni seçərdiniz?	112	3,8304	1,21469
maliyyə planlamasının üstünlükləri	112	4,2232	,97454
maliyyə planlamasının üstünlükləri	112	4,1786	,82979
maliyyə planlamasının üstünlükləri	112	4,1161	,91775
maliyyə planlamasının üstünlükləri	112	3,8482	,96057
maliyyə savadının artırılması üçün sizcə nə kimi tədbirlər görülməlidir?	112	3,8750	1,05800
maliyyə savadının artırılması üçün sizcə nə kimi tədbirlər görülməlidir?	112	4,0625	,83051

maliyyə savadının artırılması üçün sizcə nə kimi tədbirlər görülməlidir?	112	4,2321	,84876
maliyyə savadının artırılması üçün sizcə nə kimi tədbirlər görülməlidir?	112	4,3571	,81492
Valid N (listwise)	112		

Ankette yer alan sorular Likert ölçəği tipinde hazırlandığı için bu sorulara verilen cevapların incelenmesinde faktör analizinden yararlanılmıştır. Faktör analizi uygulaması ile deneklerin anlamlılık kazanan ifadeleri tek ve aynı başlık altında toplanması amaçlanmıştır. Faktör analizi, çok sayıda faktörü en az sayıda faktöre indirgeyen analiz tekniklerinden biridir.

TABLO 16. Faktör Analizi ile Açıklanan Toplam Varyans

Component	Total Variance Explained					
	Total	Initial Eigenvalues		Extraction Sums of Squared Loadings		
		% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %
1	3,706	30,887	30,887	3,706	30,887	30,887
2	1,425	11,878	42,765	1,425	11,878	42,765
3	1,230	10,253	53,018	1,230	10,253	53,018
4	,993	8,272	61,290			
5	,974	8,116	69,407			
6	,936	7,798	77,205			
7	,736	6,137	83,342			
8	,551	4,593	87,935			
9	,519	4,328	92,263			
10	,394	3,281	95,544			
11	,342	2,848	98,392			
12	,193	1,608	100,000			

Extraction Method: Principal Component Analysis.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Finansal okuryazarlık özet olarak bireylerin gelirlerini, birikim ve yatırımlarını akıllıca değerlendirip, bütçelerini doğru yönetebilme yetkinliğine sahip olabilmesidir. Bireylerin finansal okuryazarlıkları gerek piyasaların gerek de tümüyle ülke ve dünya ekonomisinin etkinliği açısından oldukça önemlidir. Finansal okuryazarlık bireylerin günlük yaşamı kadar gelecek planları ile de ilişkilidir. Finansal okuryazarlık düzeyinin yükselmesi finansal piyasa ve enstrümanların da etkin ve verimli bir biçimde çalışmasını sağlayacaktır.

Tesadüfi örnekleme yoluyla 112 kişinin katıldığı ankette her eğitim ve meslek düzeyinden olan bireylerin olduğu tespit edilmiştir. Finansal kayıtların tutulmasında erkeklerin kadınlara oranla daha üstün olduğu ve finansal durumu yönetme başarısında da erkeklerin kadınlardan daha bilgili oldukları saptanmıştır. Katılımcıların eğitim durumu ile finansal kayıtları saklaması arasında herhangi bir ilişkinin olmadığı tespit edilmiştir.

Finansal durumu yönetmede orta düzeyde başarılıym diyenlerin sayı %50 olmuştur, katılımcıların yarıdan çoğunun orta düzeyde başarılı oldukları görülmüştür.

Ekonomi ve finansal gelişmeleri izlemede sıklık olarak en çok kullanılan iki kaynak televizyon ve internettir. Bu durum yeni iletişim teknolojilerinin bir ürünü olan internetin diğer iletişim araçlarına oranla daha çok tercih edildiğine ve bu eğilimin giderek artacağına işaret etmektedir.

Öğrencilerin finansal kavramlar konusundaki bilgi düzeyleri ile eğitim durumu arasında ilişki olduğundan söz edilebilmektedir. Katılımcıların eğitim durumu ile kavram bilinirliği arasında da ki-kare analizi yapılarak bireylerin eğitim süreleri arttıkça kavram bilgi düzeylerinde artış olup olmadığı incelendiğinde, eğitim durumu arttıkça bireylerin kavramlar hakkında bilgi sahibi olma oranı da artmıştır.

Temel bankacılık hizmetlerinden yararlanmasında katılımcıların finansal okuryazarlık düzeyinin etkili olduğu görülmüştür. Katılımcıların temel bankacılık hizmetlerinden en fazla kredi ve para transferini kullandıkları ortaya çıkmıştır.

Katılımcıların yüzde 41.96'ı aylık bütçe yaptığını belirtmiştir. Ankette katılımcıların verdikleri yanıtlar arasında emeklilik yaşamı için düşünülen yatırım araçları içinde her ay belirli miktar parayı kenara ayırma ilk sıradadır. Bunu her ay döviz alma, finansal planlama finansal güvenliği sağlıyor ifadeleri izlemektedir. Sonuç olarak daha yüksek eğitime sahip olan katılımcıların finansal olarak daha bilinçli olduğu, yani finansal okuryazarlık düzeylerinin yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bireylerin yüzde 50-nin kendilerini orta düzeyde finansal okuryazar olarak gördükleri belirlenmiştir. Finansal okuryazar-

lık konusunda yetki sahiplerinin politika belirleyip bu çerçevede strateji ve uygulamalar gerçekleştirmesi gerekmektedir.

Finans ile ilgili eğitim almış ya da finansal kurumlarda çalışanların bile, karmaşık finans sektöründe kararlar almada zorlanması, hiçbir finansal eğitim almamış bireylerin içinde bulunduğu zor durumu ortaya koymaktadır. Finansal karar ve uygulamaların karmaşık hale gelmiş olması, finansal risklerden de haberdar olarak doğru kararlar vermek için finansal eğitimi gerekli kılmaktadır.

Finansal eğitim programlarının kısa vadede sınırlı etkileri olduğu düşünülmesine karşın, uzun vadede işlerlik kazanacağı belirtilmektedir. Bu nedenle finansal eğitim programları uzun vadeye hizmet etse de, kısa vadeli programlar için aktif yöntemler geliştirilmelidir. Bunu gerçekleştirebilmenin yolu, daha özel hedef kitlelere yönelik, farklı ihtiyaçlara yanıt verebilecek, bilgilenmenin yanında uygulamalar hakkında somut öneriler sağlayabilecek programlar geliştirilmesidir. Bireylerin finansal konularda bilgi almalarını sağlayan kaynaklar ve bu kaynakların nasıl seçildiğine ilişkin araştırma yapmak, finansal eğitimin hangi kanalları aracılığıyla verilebileceği ve etkili olabileceği konusunda ipuçları sunabilir. Bireylerin yaşamlarının hangi aşamalarında finansal bilgiye ve eğitime daha fazla ihtiyaç duyduğu konusu da önerilebilecek bir araştırma konusu olabilir. Finansal eğitim programlarının nasıl tasarlanması ve hedef kitleye yararlı olabilecek şekilde nasıl uygulanması gerektiği konusunda çalışmaya ihtiyaç bulunmaktadır. Bu araştırma konularının okul müfredatı ve okul dışı programlar olarak düşünülmesi gerekmektedir. Örneğin, bankalar tarafından desteklenen finansal okuryazarlık seviyesinin artırılmasına yönelik programların hazırlanması, finansal okuryazarlık konusunda eğitim ve treyninglerin geçirilmesi, televizyon ve diğer iletişim araçlarında finansal okuryazarlıkla ilgili programların hazırlanması, orta okullarda veya üniversitelerde finansal okuryazarlıkla ilgili eğitimin gerçekleştirilmesi finansal kavramlardan oluşan broşürlerin (kitapçıkların) hazırlanması, günlük olarak televizyon, radyo ve diğer bilgi kaynaklarından temel finansal kavramların öğrenilmesi gibi çalışmalar yapılabilir.

Farklı gelir düzeylerine sahip bireylerin finansal davranışlarını anlamaya yönelik araştırmaların yapılması, finansal sistemin hangi amaçlarla ve nasıl kullanıldığını ortaya koyabilir. Bireylerin, finansal piyasalara dönük sınırlı bilgi sahibi olması, finansal hizmetlerden yararlanmada verilen karar ve yapılan seçimlerin gerçek maliyetinin ne olduğunu anlama ve değerlendirmeyi zorlaştırabilir.

Günümüzde bilgiye ulaşmak, yeni iletişim teknolojilerin sağladığı olanaklarla oldukça kolaylaşmaktadır. Bu noktada en önemli konu, bilgiyi anlama ve yorumlayabilmedir. Bu nedenle finansal bilgi kaynaklarının kullanımı ve bu kullanıma bağlı olarak finansal davranışların dönüşümü önem taşımaktadır. Bireylerin finansal okuryazarlık düzeyi

yükseltilerek, finansal sistemden ve finansal sistemin sunduğu olanaklardan yararlanması sağlanmazsa, etkin çalışan ve sürdürülebilir piyasa anlayışından uzaklaşılabilir.

Bu çalışma yalnızca Bakü şehrinde 112 kişiyi kapsayacak biçimde desenlenmiştir. İleride yapılabilecek araştırma önerisi olarak, daha büyük kesimi içeren bir örnekleme oluşturularak finansal okuryazarlık düzeyini değerlendiren bir araştırma yapılabilir.

KAYNAKÇA

ALTINTAĞ, Kadir Murat, **Bireysel Yatırımcılar Açısından Finansal Okuryazarlığın Önemi**, İstanbul: Türk Sigorta Enstitüsü Vakfı Yayınları, 2008.

BERK Niyazi, **Finansal Yönetim**, Bilim Teknik Yayınevi, İstanbul, 1990.

CAMPBELL, Mary A.B. “**A Phenomenological Study of Family Influence on Millennial College Students’ Money Beliefs and Behaviors**” Iowa State University, 2007.

CHEN, Haiyang ve Ronald P. Volpe. “An Analysis of Personal Financial Literacy Among College Students” **Financial Services Review**, 1998.

COLE, Shawn, T. Sampson ve B. Zia. “**Financial Literacy, Financial Decisions, and the Demand for Financial Services: Evidence from India and Indonesia**” Harvard Business School, (working paper), 2009.

FABOZZI Frank ve Atasuo Konishi, **The Handbook of Asset Liability Management: State of the Art Investment Strategies, Risk Controls and Regulatory Requirements**, Chicago: Irwin, 1996.

HATIPOĞLU Zeyyat, **İşletme Finansı**, Net Er Matbaası, İstanbul, 1986.

KARASAR Niyazi, **Bilimsel Araştırma Yöntemi**, Ankara: Nobel Yayın, 1998.

LUSARDİ, Annmaria. “Financial Literacy: An Essential Tool for Informed Consumer Choice” **Joint Center for Housing Studies**, Harvard University, 2008.

LUSARDİ, Annamaria ve Olivia S. Mitchell. “Financial Literacy and Retirement Preparedness: Evidence and Implications for Financial Education” **Business Economics**, January, 2007.

MASON, Carolynne L. J. ve Richard M. S. Wilson. “**Conceptualising Financial Literacy**” Loughborough University Business School. OECD, **Improving Financial Literacy Analysis of Issues and Policies**. Paris:OECD Publishing, 2005.

----- **Financial Literacy and Consumer Protection: Overlooked Aspects of the Crisis**. OECD, 2009.

SHİMKO David, **Credit Risk: Models and Management**, Londra: Risk Publications, 1999.

SWITHSON Charles, **Managing Financial Risk**, New York: McGraw-Hill, 1998.

TEMİZEL Fatih, **Mavi Yakalılarda Finansal Okuryazarlık**, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.ğ, 2010.

The Economist. “Financial Literacy: Getting it Right on the Money” 3 Nisan 2008.

WİMMER, Roger D. ve Joseph R. Dominick. **Mass Media Research**. Belmont, CA: Wadsworth Publishing, 2000.

ERGÜN Bahadır, Arzu ğahin , Erhan Ergin “ Finansal Okuryazarlık: İşletme Bölümü Öğrencileri Üzerine Bir Çalışma “ , **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi** , Cilt 7, Sayı 34 .

HABSCHİCK, Marco, B. Seidl ve J. Evers. “**Survey of Financial Literacy Schemes in the EU27**” (final report), 2007.

HİLGERT, Marianne A. ve Jeanne M. Hogarth. “Household Financial Management: The Connection Between Knowledge and Behavior” **Federal Reserve Journal**, 2003.

ÖZÇAM, Mustafa , Yatırımcı Eğitimi: Dünya Uygulamaları ve Türkiye için Öneriler, Ankara: **Sermaye Piyasası Araştırma Raporu**, 2006.

PACFL (President’s Advisory Council on Financial Literacy), **Annual Report to the President**, 2008.

TEMİZEL Fatih , Fatih Bayram, “ Finansal Okuryazarlık: Anadolu Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma “ , **C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt 12, Sayı 1, 2011.

TRESSEL, T. “Dual Financial Systems and Inequalities In Economic Development” **Journal of Economic Growth**, 2003.

WAGLAND, Suzanne, “When it Comes to Financial Literacy, is Gender Really an Issue” **Australasian Accounting Business and Finance Journal**, 2009.

BAYRAM Seliha Seçil “ Finansal Okuryazarlık ve Para Yönetimi Davranışları: Anadolu Üniversiteleri Üzerine Uygulama” (Yüksek Lisans Tezi), Eskişehir , 2010.

KİESCHNİCK, Danika A. “Financial Knowledge Levels and Savings Behaviors of Bermudian High School Seniors at CedarBridge Academy” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Iowa State University , 2006.

MULLİNS, Patricia.“Financial Knowledge and Communication of Teenagers and Their Paren tor Guardian”(Yayımlanmamış Doktora Tezi), Texas Woman University, 2007.

PENG, Tzu-Chin M. “Evaluating Mandated Personal Finance Education in High Schools” (Yayımlanmamış Doktora Tezi),Ohio State University, 2008.

REYES, Ramon L. “The Psychological Meanings of Money” (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Alliant International University, 2006.
ROBB, Cliff A. “College Students and Credit Card Use: The Effect of Personal Financial Knowledge on Debt Behavior”(Yayımlanmamış Doktora Tezi), University of Missouri-Columbia, 2007.

NFCC (National Foundation for Credit Counselling), **Financial Literacy Survey Summary Report**, 2007.

<http://www.bankrate.com/brm/news/financial-literacy2004/grade-home.asp> , (04.05.2016).

KORKMAZ Turhan, Ali Ceylan, **Sermaye Piyasası ve Menkul Değer Analizi** , 6.baskı, Ekin Yayın Evi, Zonguldak, 2012.

ŞARLAK Zeynep , **Finansal Okuryazarlık** , 2. baskı, İstanbul, 2012.

KILIÇ Yunus , Ali Ata ,İbrahim Seyrek , “ Finansal Okuryazarlık: Üniversite Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma”, **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Nisan, 2015.

GUTNU Mehmet Murat, Mehmet Cihangir, “ Finansal Okuryazarlık: Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Personeli Üzerinde Bir Arastırma “, **Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt 3, Sayı 10, Mart 2015.

FETTAHOĞLU Sibel, “ Hane Halkının Finans Eğitimi ve Finansal Okuryazarlık Düzeyleri Üzerine Kocaeli’nde Bir Araştırma“, **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Temmuz, 2015.

Ek 1. Finansal Okuryazarlık Anket Formu

Bu anket sorğusu hanehalkınfinansal okuma yazma seviyyesini ölçmek üzerine hazırlanmış ve elde olunan sonuçlar lisans tez bitirme işim için kullanılması amacıyla hazırlanmıştır.Deyerli zamanınızı ayırarak anket sorğumda iştirak etdiyiniz için önceden teşekkür ederim.

Hörmetle: Yolçuyev Kemal

1.Cinsiniz:

a) Kadın () b) Erkek ()

2.Yaşınız :

a) 18-25 () b) 26-35 () c) 36-45() d) 46+()

3. Eğitim durumunuz:

a)Hiç bir eğitimim yoktur()

b) İlköğretim ()

c) Meslek Yüksekokulu (Ön lisans) ()

ç) Lisans ()

d) Yüksek lisans ()

e) Doktora()

4. Meslek durumu:

a) Çalışmıyorum ()

b) Öğrenci()

c) Devlet işçisi ()

ç) Özel sektörde çalışan()

d) Serbest meslek (doktor , avukat , öğretmen , vb .) ()

e) İşçi

f) Ev kadını

5. Aylık geliriniz ne kadardır ?

a) 250 AZN –dən az ()

b) 250-500 AZN arası ()

c) 501-750 AZN arası ()

ç) 751- 1000 AZN arası ()

d) 1001 AZN-dən fazla ()

6.Finansal durumunuzu yönetmede ne kadar başarılı olduğunuzu düşünüyorsunuz ?

a) Oldukca başarılıyım ()

b) Orta düzeyde başarılıyım ()

c) Başarısızım ()

7.Aylık bir bütçe yapar ve ona uygun davranır mısınız?

a) Evet () b) Hayır ()

8. Finansal okuryazarlık seviyenizi nasıl değerlendiriyorsunuz ?

a) En düşük ()

b) Düşük ()

c) Orta ()

d) Yüksek ()

e) En yüksek ()

9.Finansal kayıtlarınızı (fatura ödemeleri, banka makbuzları , harç ödemeleri gibi) ne kadar süreyle saklarsınız ?

a) Sürekli olarak saklarım () b) Belli bir süre saklarım ()

c) Hiç saklamam

10. Temel bankacılık hizmetlerinin hangilerinden yararlandınız ?

- a) Para transferi () b) Kredi ()
c) Mevduat hesabı açmak () d) Depozit yatırımı ()

11. Ekonomi ve finansal gelişmeleri hangi sıklıkta ve hangi kaynaklardan takip ediyorsunuz ? Emeklilik yaşamına kadar ve emeklilik hayatında daha refah yaşayabilmek için gerekli araçlar

	Her gün	Haftada bir kaç kez	Nadiren	Hiç
Gazeteler				
Kitaplar				
Dergiler				
Televizyon				
Internet				

12. Emeklilik yaşamına kadar ve emeklilik hayatında daha refah yaşayabilmek için hangi araçları seçerdiniz?

	Tamami le katılıyor um	Katılıyo rum	Kararsız ım	Hiç katılmıy orum	Katılmıy orum
Bireysel emeklilik primi ödeme					
Her ay döviz alma					
Her ay hisse senedi alma					
Her ay belirli bir parayı kenara ayırma					

13. Finansal planlamanın üstünlükleri

	Tamami le katılıyor um	Katılıyo rum	Kararsız ım	Hiç katılmıy orum	Katılmıy orum
Finansal planlama					
bizi risklere karşı korur					
Finansal planlama finansal güvenliği sağlıyor					
Finansal planlama yaşam standartını yükseltir					
Finansal planlama rahat bir emeklilik hayatını garantiye alır					

14. Finansal okuryazarlık düzeyinin artırılması için gereken önlemler

Tamami le katılıyor um	Katılıyor rum	Kararsız ım	Hiç katılmıy orum	Katılmıy orum
---------------------------------	------------------	----------------	-------------------------	------------------

Bankalar tarafından desteklenen finansal okuyazarlılık seviyesinin artırılmasına yönelik programların hazırlanması

Finansal okuryazarlılık konusunda eğitim ve treyninglerin geçirilmesi

Televizyon ve diğer iletişim araçlarında finansal okuryazarlılıkla ilgili programların hazırlanması

Orta okullarda veya üniversitelerde finansal okuryazarlılıkla ilgili eğitimin gerçekleştirilmesi